

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

**KUUSELAN
PERHEKUNTOUTUSKESKUKSEN
JATKOTYÖSKENTELYN KEHITTÄMINEN**

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Syksy 2011
Marika Heikkilä
Taija Tuunainen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

HEIKKILÄ, MARIKA & TUUNAINEN, TAIJA:
Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen jatkotyöskentelyn kehittäminen

Opinnäytetyö 59 sivua, 3 liitesivua

Syksy 2011

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen päiväkuntoutusyksikköjen työntekijöiden näkemyksiä perhekuntoutuksen jatkotyöskentelystä. Kuuselan perhekuntoutuskeskus on Vantaan Tikkurilassa toimiva lastensuojeluyksikkö, joka järjestää lastensuojelullista perhekuntoutusta vantaalaisille perheille.

Opinnäytetyöllä oli kaksi tavoitetta. Ensimmäisenä tavoitteena oli tutkia millaista jatkotyöskentelyä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa toteutetaan sekä nostaa esille mahdollisia kehittämistarpeita ja tulevaisuuden näkymiä. Toisena tavoitteena oli järjestää Kuuselan päiväkuntoutusosastojen työntekijöille tilaisuus, jossa he pystyivät vaihtamaan ajatuksia perhekuntoutuksen jatkotyöskentelystä ja sen tarpeellisuudesta.

Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, jossa aineisto kerättiin focus group -ryhmäkeskustelumenetelmällä kesän 2011 aikana. Ryhmäkeskusteluihin osallistuivat Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen päiväkuntoutusyksikköiden ohjaajat sekä sairaanhoitaja ja toimintaterapeutti. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Opinnäytetyön tuloksia tullaan käyttämään Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen jatkotyöskentelyn kehittämisessä. Teoreettisina lähtökohtina toimivat lastensuojelullinen perhekuntoutus ja siihen kiinteästi kuuluvat käsitteet sekä kehittämistyö.

Tutkimuksen tulokset osoittivat että jatkotyöskentelylle on selkeä tarve. Tämänkaltaisen toiminta tukee perheitä selviytymään arjessa ja vahvistaa sosiaalisia suhteita. Myös työntekijät saavat arvokasta tietoa työnsä vaikuttavuudesta. Työntekijät pitivät tulosten mukaan kuitenkin jatkotyöskentelyn toteuttamista ajoittain työlläänä muun työnsä ohessa.

Tutkimuksen tuloksista ilmeni myös, että jatkotyöskentelyä toteutetaan hyvin erilaisin tavoin Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa ja kehittämistarpeena nähtiinkin yhteisen linjan löytymistä jatkotyöskentelyn toteuttamisessa. Toisena isona kehittämistarpeena nähtiin yhteistyön kehittäminen niin lähettävän tahon kuin muidenkin jatkotukia järjestävien tahojen kesken.

Avainsanat: lastensuojelullinen perhekuntoutus, kehittämistyö, jatkotyöskentely

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services...

HEIKKILÄ, MARIKA & TUUNAINEN TAIJA:

The family rehabilitation center Kuusela's further work development

Bachelor's thesis, 59 pages, 3 appendices

Autumn 2011

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to map the opinions of the employees of the family rehabilitation center about the further work of their unit. The family rehabilitation center Kuusela is a child welfare unit, located in Tikkurila Vantaa. The main purpose of this unit is to arrange family rehabilitation for the families, which live in Vantaa.

This thesis had two goals. The first goal was to research what kind of further work will be carried out in the Kuusela unit and also to present possible development needs and future views. The second goal of the thesis was to arrange the opportunity for the employees of Kuusela to exchange opinions on the further work and its necessity.

This thesis consists of qualitative research that collected data using focus group discussions during summer 2011. The participants of group discussions were the employees of the family rehabilitation unit, a nurse and an occupational therapist. The data was analysed with a content analysis. The thesis results will be utilized in the development of the further work of Kuusela. The theoretical basis is child welfare family rehabilitation and its related concepts and development.

The results of the research show that there is a need for further work. This kind of activity will support the families in their daily lives and strengthen their social relationships. Furthermore, the professionals get important information on the effects of their work. According to the results of the research the employees of Kuusela found the implementation of further work sometimes difficult along with their daily work.

The other results of the research also showed, that there were lots of different ways to do further work in Kuusela. Therefore the employees found it important to find a common approach in the implementation of further work. Another big issue was the development of co-operation between the sending authority and the other supporting parties.

Key words: family rehabilitation, further work, development

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LASTENSUOJELULLINEN PERHEKUNTOUTUS	3
2.1	Perhekuntoutuksen moninaisuus	3
2.2	Perhekuntoutuksen keskeisiä työmenetelmiä	6
2.3	Perhekuntoutus ja lastensuojelulaki	7
2.3.1	Perhekuntoutus avohuollon tukitoimenpiteenä	8
2.3.2	Perhekuntoutus ehkäisevänä lastensuojeluna	9
2.3.3	Perhekuntoutus perheen jälleenyhdistämisessä	10
3	KUUSELAN PERHEKUNTOUTUSKESKUS	11
3.1	Kuuselan asiakasprosessi ja kuntoutuksen rakenne	12
3.2	Jatkotyöskentely Kuuselassa	13
3.3	Päiväkuntoutus Kuuselassa	15
3.4	Moniammatillinen yhteistyö Kuuselassa	16
4	KEHITTÄMISTYÖ KUUSELAN PERHEKUNTOUTUSKESKUKSESSA	18
4.1	Kuuselan kehittämistyön kohteita	19
4.2	Kuuselan jatkotyöskentelyn kehittäminen	19
5	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TARKOITUS	21
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
6.1	Tutkimusmenetelmien valinta	22
6.2	Aineiston keruu	23
6.3	Aineiston analyysi	25
7	TULOKSET	27
7.1	Jatkotyöskentely Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa	27
7.2	Jatkotyöskentelyn toteuttaminen	27
7.2.1	Asiakkaan ohjautuminen ja sitoutuminen jatkotyöskentelyyn	28
7.2.2	Tavoitteet jatkotyöskentelylle	29
7.2.3	Jatkotyöskentelyssä käytettävät menetelmät	30
7.3	Jatkotyöskentelyn tarpeellisuus	31
7.3.1	Vanhemman saama hyöty jatkotyöskentelystä	31
7.3.2	Lapsen saama hyöty jatkotyöskentelystä	33
7.3.3	Työntekijän saama hyöty jatkotyöskentelystä	35

7.4	Jatkotyöskentelyn kehittäminen	36
7.4.1	Jatkotyöskentelyn toteuttamiseen liittyvät kehittämistarpeet	36
7.4.2	Yhteistyön kehittäminen	37
7.5	Jatkotyöskentelyn tulevaisuus	38
8	TUTKIMUKSEN EETTISYYS	41
9	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	43
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	45
11	POHDINTA	49
	LÄHTEET	52
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Lastensuojelulain (2007/417) muuttumisen myötä koko lastensuojelun kenttä on viimeisinä vuosina ollut muutosten vallassa. Avohuollon tärkeyttä ja perheen tukemista korostetaan. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 28.) Niin ikään Hyvinvointi 2015-ohjelman tavoitteena on etsiä keinoja, joilla tehostetaan varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisyä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 7). Lastensuojelutyössä onkin siirrytty entistä enemmän lapsi- ja perhekeskeiseen työskentelyyn. Palvelumuotoja, joissa perhettä tuetaan kokonaisvaltaisesti, kehitetään jatkuvasti. Tavoitteena on kehittää menetelmiä ja välineitä, jotka tukevat perheitä erilaisissa ongelmatilanteissa ja näin estetään huostaanoton tarvetta. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 28.) Lapsiasiavaltuutettu Aula (2008, 5) pitää tässä tehtävässä ensiarvoisen tärkeänä kehittää avohuollollisia koko perhettä kuntouttavia työmalleja kuten perhekuntoutusta.

Puustinen-Korhonen ja Pösö (2010, 28–29) näkevät myös jatkuvan aktiivisen työn arvioimisen ja kehittämisen välttämättömänä, jotta lastensuojelun asiakkaiden muuttuviin tarpeisiin pystytään vastaamaan tarkoituksenmukaisella tavalla. Työn kehittämisen tarpeesta sai meidänkin opinnäytetyömme aihe alkunsa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kartoittaa Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa toteutettavaa jatkotyöskentelyä työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyömme tuloksia on tarkoitus hyödyntää Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen jatkotyöskentelyn kehittämisessä.

Aiheemme on ajankohtainen, sillä yksi merkittävimmistä pulmista lastensuojelussa on tällä hetkellä työn jatkuvuuden turvaaminen esim. sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden ja resurssipulan takia (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 17). Aiheemme tärkeyttä korostaa myös se, että lastensuojelua koskeva tutkimustyö on ollut kaiken kaikkiaan vähäistä ja erityisen heikosti sitä on toistaiseksi voitu kytkeä lastensuojelun menetelmien kehittämiseen (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 28). Myös tutkimusta perhekuntoutuksesta ja sen vaikuttavuudesta on Suomessa tehty vähän (Pärnä 2010, 252; Linnakangas, Lehtoranta, Järvikoski & Sikanen 2010, 19). Aiheemme valintaa ohjasi myös se, että työskentelemme lasten-

suojelussa ja olemme kiinnostuneet perhekuntoutuksesta työmuotona, jossa perhe kohdataan kokonaisuutena ja lapsen asemaa perheessä korostetaan.

Opinnäytetyössä selvitämme ensin teoreettisena lähtökohtana lastensuojelullista perhekuntoutusta, kuinka sitä määritellään ja millaisin työmenetelmin sitä toteutetaan ja minkälaiset lait sitä ohjaavat. Esittelemme myös Kuuselan perhekuntoutuskeskusta sekä tuomme esille mm. siellä olevia asiakasprosesseja ja rakenteita. Avaamme lisäksi teoriaosuudessa kehittämistyötä Kuuselassa, sillä kehittämisen idea ohjasi opinnäytetyötämme alusta saakka. Tutkimuksellisessa osiossa tuomme näkyväksi sen, mitä jatkotyöskentely Kuuselan perhekuntoutuksessa on ja miten sitä voisi kehittää tulevaisuudessa. Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus ja aineistonkeruumenetelmänä käytämme focus group -ryhmäkeskustelumenetelmää.

2 LASTENSUOJELULLINEN PERHEKUNTOUTUS

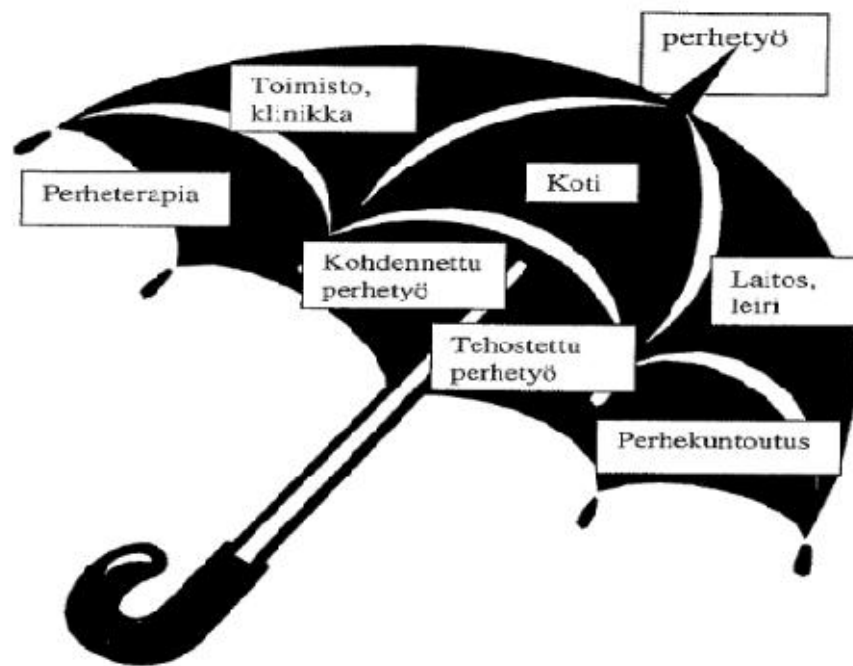
Perhekuntoutuksesta on Suomessa puhuttu vasta noin 15 vuotta (Hurtig 2010, 239). Perhekuntoutusta voidaan antaa eri konteksteissa. Perhekuntoutusta jaotellaan erityispalveluissa annettavaan perhekuntoutukseen, psykiatriassa annettavaan perhekuntoutukseen, päihdehuollossa annettavaksi perhekuntoutukseen ja lastensuojelulliseen perhekuntoutukseen. (Heino 2008, 39–43.) Tässä opinnäytetyössä perhekuntoutuksesta puhuttaessa tarkoitetaan nimenomaan lastensuojelullista perhekuntoutusta.

2.1 Perhekuntoutuksen moninaisuus

Perhekuntoutuksen käsitettä ei ole määritelty lastensuojelulaissa, vaikka siihen sieltä useita viittauksia löytyykin (Lastensuojelulaki 2007/417). Niin ikään perhekuntoutukselle ei löydy tarkkarajaista määritelmää sosiaalihuoltolaissa, kuntoutusta säätelevässä lainsäädännössä eikä päihdehuoltolaissa (Kumpulainen & Valkonen 2004, 3).

Perhekuntoutus on yksi lastensuojelun työmuodoista ja sitä toteutetaan hyvin erilaisilla menetelmillä ja toimintamuodoilla (Hurtig 2010,239). Perhekuntoutuksen toimintamuotoja ovat mm. laitoksen yhteydessä olevat perheasunnot, laitoksessa ympärivuorokautisesti tapahtuva perhekuntoutus sekä laitoksessa tapahtuva päiväkuntoutus (Kumpulainen 2006, 13). Kumpulainen (2006, 13) jatkaa, että perhekuntoutusta on myös mahdollista antaa siten, että lapsi on sijoitettuna ja vanhemmille tarjotaan samalla päiväkuntoutusta. Perhekuntoutus on laitossympäristössä tapahtuvaa perhetyötä, joka erottaa sen asiakkaan kotona tapahtuvasta perhetyöstä (Heino ym. 2002, 189).

Perhekuntoutuksen sijoittumista lastensuojelun kenttään voidaan hahmottaa Heinin, Bergin ja Hurtigin (2000, 188–189) luoman sateenvarjo-käsitteen avulla. Yläkäsitteeksi siinä määrittyy perhetyö, jonka alle perhekuntoutus sijoittuu. Tässä opinnäytetyössä perhekuntoutusta tarkastellaan tämän ajatuksen mukaisesti osana perhetyötä.

KUVIO 1. Perhetyön sateenvarjo-käsite (Heino ym. 2000, 189)

Kunnat tarjoavat asukkailleen perhekuntoutusta, mutta niiden lisäksi sitä tarjoavat myös järjestöt ja yksityiset palvelun tuottajat (Hurtig 2010, 239). Perhekuntoutus on yleensä osa pidempää asiakasprosessia, jolloin kuntoutusta on saattanut edeltää esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityö, perhetyö, päihdetyö, psykiatrinen hoito tai perheneuvolan työ. Perhekuntoutus on aina tavoitteellista sekä suunnitelmallista ja sitä edeltää ammattilaisen tekemä arvio. (Heino 2008, 32.)

Heinon (2008, 43) mukaan perheet tulevat lastensuojelulaitoksiin yleensä erittäin vaikeissa elämäntilanteissa, joissa omat voimavarat eivät enää riitä arjessa selviytymiseen. Kumpulainen ja Valkonen (2005,8) toteavat, että taustalla saattaa olla myös pitkittynyt kriisi. Tavanomaista on, että perheen vanhemmilla on samanaikaisesti useita ongelmia niin kasvatuksessa kuin vanhemmuudessa sekä mielen-terveyteen että päihteiden käyttöön liittyviä riskitekijöitä. Niin ikään perheen vanhemmilla saattaa usein olla puutteita ristiriitojen käsittelyssä. Heiltä voi löytyä traumaattisia kokemuksia omasta lapsuudesta ja näin ollen kyvyttömyyttä huolehtia omista lapsista. (Lastensuojelunkäsikirja 2008a.) Lastensuojelun kautta vanhemmille tarjoutuu mahdollisuus tai velvoite tarttua ongelmiin sekä hakeutua hoi-

toon (Heino 2008, 43). Perhekuntoutuksen tavoite onkin tukea ja motivoida perhettä siten, että lapsen asuminen kotona on lapsen kannalta hyvä ja turvallinen ratkaisu. Perhekuntoutuksen onkin todettu oleva melko tehokas apu niissä tilanteissa, jossa lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle on uhkana. (Lastensuojelunkäsikirja 2008a.)

Perhekuntoutuksen tarkoituksena on vanhemmuuden tukeminen, lasten kasvuolosuhteiden turvaaminen sekä perheen omien voimavarojen aktivointi (Kumpulainen & Valkonen 2005, 8). Kuntoutuksessa ei tähdätä yksittäiseen tekijään vaan laajoihin ja kattaviin muutoksiin. Huomioon otetaan niin fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen kuin taloudellinenkin näkökulma. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 188.)

Hurtig (2010, 240) painottaa, että perhekuntoutuksen lähtökohtana on perhekeskeisyys, koko perhe osallistuu kuntoutukseen ja huomioidaan kokonaisvaltaisesti. Perhekeskeisen työskentelyn edellytyksenä on, että perhettä kuunnellaan ja heillä on mahdollisuus osallistua päätöksentekoon heitä koskevissa asioissa. Perhe nähdään asiantuntijana omassa arkipäivässään vaikka kuntoutuksellinen asiantuntijuus säilyykin aina ammattilaisilla. Näin ollen perheen omien tavoitteiden löytäminen onkin tärkeää, sillä perheenjäsenet ja heidän väliset suhteet ovat perhekuntoutuksessa olennaisesti mukana. (Linnakangas & Lehtoranta 2009, 19–20.)

Rantala (2002,182) toteaa, että perhekeskeisyyttä toteutetaan hyvin erilaisista näkökulmista käsin. Hänen tutkimuksensa tulosten mukaan keskeisintä perhekeskeisyydessä on palvelujen kohdistaminen koko perheelle, perheen tarpeiden ensisijaisuus ja perheen omien resurssien etsiminen. Tärkeintä on ottaa huomioon koko perhe tai perhetilanne ja mahdollisuuksien mukaan toimia yhteistyössä koko perheen kanssa.

Linnakangas ja Lehtoranta (2009, 19) näkevät perhekeskeisyyden lisäksi myös lapsikeskeisyyden olennaisena osana perhekuntoutusta. Lapsikeskeisessä työskentelyssä asiat pyritään näkemään lapsen näkökulmasta. Ahlroth ja Kurganova (2007,9) korostavat, että lapsikeskeisen työn tavoitteena on suojella lasta, turvata lapsen hyvinvointi ja arki sekä varmistaa turvallinen kehitys. Näihin tavoitteisiin pyritään ensisijaisesti kuuntelemalla, kohtaamalla ja tukemalla lasta sekä pitämäl-

lä lapsi ja hänen yksilölliset tarpeensa työn keskiössä. Lähtökohtana on, että näitä asioita selvitetään lapsen ja vanhemman kanssa yhdessä ja erikseen. Samalla pyritään vahvistamaan lapsen ja vanhempien välistä vuorovaikutusta.

2.2 Perhekuntoutuksen keskeisiä työmenetelmiä

Perhekuntoutus on toiminnallista ja monimuotoista (Heino, Berg & Hurtig 2000, 188). Kumpulainen ja Valkonen (2005, 14–15) jakavat perhekuntoutuksessa käytettävät menetelmät viiteen eri ryhmään: käytännön ohjaukseen ja tukeen vanhemmalle, käytännön ohjaukseen ja tukeen lapselle, vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen tukemiseen, verkostotyöskentelyyn sekä yhteisöllisyyteen ja toiminnallisuuteen. Kumpulainen ja Valkonen (2005,13) pitävät hyvin tärkeänä toimintatapana dialogia, joka muodostuu vanhemman ja työntekijän välille. Avoimen ja vuorovaikutteisen keskustelun avulla asiakasta pyritään ohjaamaan arkielämään, lapsen kasvatukseen ja tarpeisiin liittyvissä sekä perheen vuorovaikutukseen liittyvissä tilanteissa. Kiviniemi (2008, 79) jatkaa, että dialogissa on myös tärkeää itsetunnon vahvistaminen sekä rohkaiseminen omien voimavarojen käyttöön.

Keskustelun rinnalla tärkeänä perhekuntoutuksessa nähdään toiminnalliset menetelmät kuten liikunta, askartelu ja seikkailu. Toiminnallisia menetelmiä pidetään etenkin lapsille luonnollisina tapoina ilmaista itseään. Niiden avulla voidaan saada asioihin uusia näkökulmia ja käsitellä myös asioita, joista on vaikea puhua.(Laine, Heino & Pärnä 2010, 158.) Perhekuntoutuksessa on havaittu, että toiminnallisessa ohjatussa tekemisessä perheenjäsenten välinen vuorovaikutus paranee ja lapsen myönteinen minäkuva vahvistuu (Lastensuojelun käsikirja 2009).

Tärkeä osa perhekuntoutusta ovat myös erilaiset ryhmät. Ryhmätoiminnassa korostuu vertaistuki (Laine ym. 2010, 156). Kokemusten jakaminen toisten samassa tilanteissa olleiden kesken, toisten elämäntilanteiden kuunteleminen ja tilaisuus puhua omasta elämästä mahdollistavat toisilta oppimisen ja samalla oman elämänsä jäsentämisen (Pölkki & Raitanen 2007, 11). Ryhmässä toimiminen on vastavuoroisuutta, samalla kun saa tukea muilta, sitä myös antaa muille (Lastensuojelun käsikirja 2008b). Levamon (2007, 82) mielestä vertaistuesta hyötyvät vanhem-

pien lisäksi myös lapset. Esimerkiksi useimmilta lastensuojelun asiakaslapsista puuttuu näkemys itsestään ja he tarvitsevat tukiverkostoja selviytyäkseen. Ryhmän ja vertaistuen avulla lapsi saa arvokasta tietoa, joka auttaa häntä selviytymään jatkossa. (Parviainen 2007, 199.)

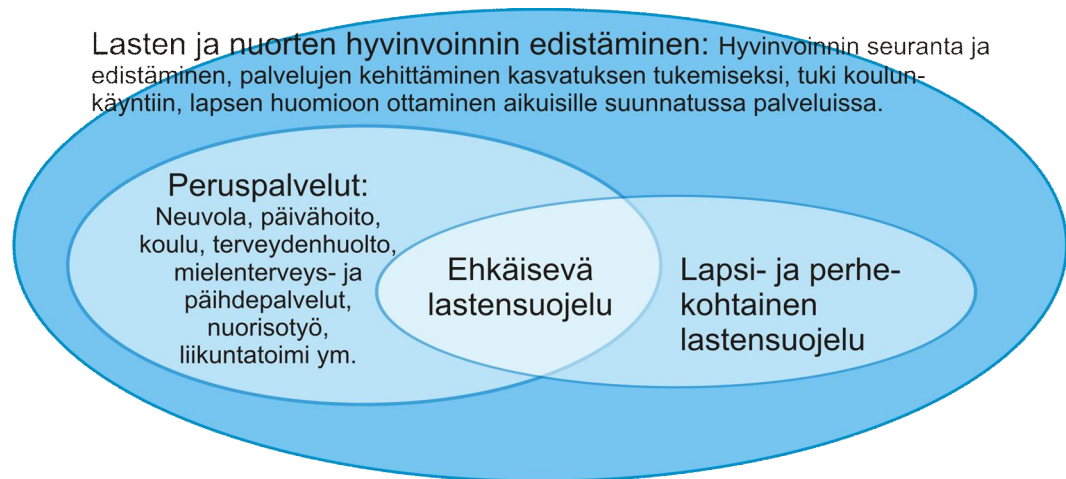
Lastensuojelun avohuollossa on vertaisryhmiä toistaiseksi hyödynnetty melko satunnaisesti. (Paasivirta, Vuori & Kröger 2008.) Parviainen (2007, 202) tuo esille esimerkkejä Helsingissä toteutettavista avohuollon ryhmistä. Helsingin itäisen perhekeskuksen alueella toimii lasten ja nuorten ryhmiä, joita ohjaavat sosiaalityöntekijät ja sosiaali-ohjaajat. Nämä ryhmät ovat tarkoitettuja lastensuojelun avohuollon asiakkaille. Niin ikään perheneuvola vetää omaa lastenryhmäänsä samaisella alueella. Se on myös tarkoitettu lastensuojelun avohuollon asiakkaille ja sitä vetävät perheneuvolan työntekijät. Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa Vantaalla on toteutettu mm. vanhempana vahvemmaksi -ryhmiä, joissa käydään erilaisia kasvatuskeskusteluja. Tällaiset keskusteluryhmät on koettu positiivisiksi. Vanhemmat saavat oivalluksia omasta käyttäytymisestään sekä pystyvät kannustamaan ja tukemaan toisia. (Saurama & Tähtinen 2007, 17.)

Mikkosen (2009, 179) mukaan vertaistuki täydentää merkittävästi julkisia palveluita. Niin ikään Vaasan lastensuojelun sijaishuollon päivillä tutkimusprofessori Heikki Hiilamo (2011) totesi, että tärkeä rooli lasten syrjäytymisen ehkäisemisessä on kansalaisjärjestöjen järjestämällä vertaistukiryhmillä. Niissä vertaistuen järjestäminen on myös edullisempaa, kun takana ei ole isoa lastensuojelun koneistoa. Mikkonen (2009, 179) näki myös tutkimuksessaan, että vertaistuki on keino vähentää julkisten palvelujen käyttöä.

2.3 Perhekuntoutus ja lastensuojelulaki

Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 1.1.2008. Lastensuojelulain keskeisiä periaatteita ovat mm. vanhempien, huoltajien sekä muiden lasten hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien tukeminen. Keskeisiin periaatteisiin kuuluu myös ongelmien ehkäisy ja varhainen puuttuminen. Lain hengen mukaisesti ensisijaisesti on otettava huomioon lapsen etu. Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia järjestämään sekä kehittämään

tämään sellaisia palveluja, joista on perheille apua ja tukea. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Heino (2011) avaa lastensuojelun kokonaisuutta kuvion 2 mukaisesti. Perhekuntoutuksessa työskennellään lastensuojelukentässä laajasti sen joka osaluueella.

KUVIO 2. Lastensuojelun kokonaisuus (Heino 2011)

2.3.1 Perhekuntoutus avohuollon tukitoimenpiteenä

Lastensuojelun ensisijaisena tehtävä on tukea asiakasperheitä avohuollon tukitoimin. Lastensuojelulain (2007/417) 34§ pykälän mukaan perheille on tarjottava avohuollon tukitoimia, mikäli lapsen kasvuolosuhteet vaarantuvat tai jos lapsen terveys tai kehitys vaarantuu. Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä myös, mikäli lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea kasvatustehtävässä vastuussa olevia henkilöitä. Avohuollon tukitoimia pyritään toteuttamaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Oikein ajoitetuilla lastensuojelun avohuollollisilla tukitoimenpiteillä saatetaan myös estää lapsen huostaanotto. Avohuollon tukitoimet perustuvat aina suunnitelmallisuuteen. (Kuoppala & Säkkinen 2010, 9.)

Lastensuojelulain (2007/417) 37§ mukaan mahdollistuu vapaaehtoisuuteen perustuva koko perheen sijoitus avohuollon tukitoimenpiteenä laitoshoitoon. Sijoituksen tarkoitus on olla arvioiva tai kuntouttava. Kuntoutuspaikat voivat olla hyvin erilaisia riippuen siitä, millaisia palveluita kunnat tarjoavat. Sijoitus voidaan tehdä lastensuojelulaitokseen tai päihdehuollon laitokseen. Yksi tällainen koko perhettä kuntouttava työmenetelmä on perhekuntoutus (Aula 2008, 5).

Vuonna 2010 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli kaikkiaan 78 588 lasta. Vuoteen 2009 verrattuna asiakasmäärien kokonaismäärä lisääntyi 11 %. Tätä kasvua selittänee osittain juuri se, että uudessa lastensuojelulaissa avohuollon asiakkuuden alkaminen on selkeästi määritelty. Lastensuojelulaissa madallettu ilmoittamiskynnys on myös vaikuttanut lisääntyneisiin asiakasmääriin. Asiakasmäärään on vaikuttanut myös se, että lastensuojelussa tukea pyritään tarjoamaan entistä varhaisemmassa vaiheessa. (Kuoppala & Säkkinen 2011, 8.)

2.3.2 Perhekuntoutus ehkäisevänä lastensuojeluna

Uudessa laissa puhutaan ehkäisevästä lastensuojelusta. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on, että perheitä tapaavat tahot kuten päiväkodit, koulut ja neuvolat toimivat huoltajien tukena lapsen kasvatuksessa. Palveluja kehittämällä pystytään havaitsemaan ajoissa erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi tai perhe sekä heidät osataan ohjata käyttämään erityispalveluja, kuten perhekuntoutusta. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Näin perhekuntoutukseen voidaan hakeutua myös ehkäisevänä lastensuojeluna. Tällöin kuntoutukseen osallistuminen ei edellytä lastensuojelu asiakkuutta. Lähettävä taho voi olla esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvola, perheneuvola, aikuissosiaalityö tai psykiatrian poliklinikka. (Lindqvist 2009, 19.)

2.3.3 Perhekuntoutus perheen jälleenyhdistämisessä

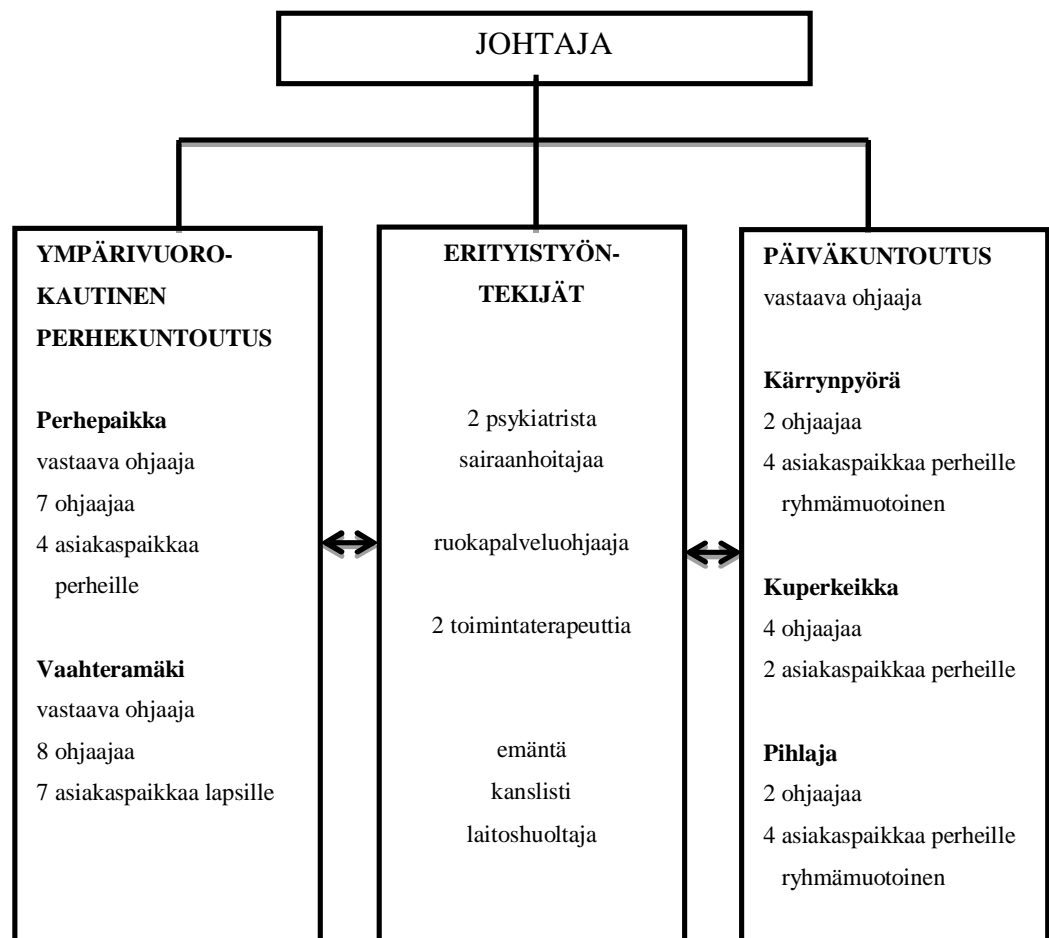
Lastensuojelulain (2007/417) 40§ mukaan lapsi on otettava huostaan ja järjestettävä lapsen sijaishuolto lapsen tarpeiden mukaisesti, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä. Huostaanottoon on ryhdyttävä myös, mikäli lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään ja kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Vuonna 2010 oli kaikkiaan 10 003 lasta huostaan otettuina. Edelliseen vuoteen verrattuna huostassa olevien määrä laski 2,2 %. (Kuoppala & Säkkinen 2011, 2.)

Huostassapito on luonteeltaan väliaikainen toimenpide ja se on lopetettava olosuhteiden niin salliessa. Uuden lastensuojelulain myötä lasten asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille on tullut velvollisuus seurata säännöllisesti huostassapidon edellytyksiä muun muassa asiakassuunnitelmanneuvottelujen yhteydessä. Lastensuojelulaissa velvoitetaan viranomaiset edesauttamaan perheen jälleen yhdistämistä ja lapsen palaamista kotiin. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään korostanut huostaanoton luonnetta väliaikaisena toimenpiteenä (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999).

Tilanteen niin salliessa perheen jälleenyhdistäminen on siis mahdollista. Lapsen palaamista primääriperheeseen tulee kuitenkin valmistella vähintään yhtä huolellisesti kuin huostaanottoakin. Perhekuntoutus on yksi keino, jonka avulla on mahdollista valmistella huolellisesti perheen jälleenyhdistymistä. Tavoitteena on lakauttaa huostaanotto sekä kotiuttamaan lapsi turvallisesti. (Lastensuojelun käsikirja 2008a.)

3 KUUSELAN PERHEKUNTOUTUSKESKUS

Kuuselan perhekuntoutuskeskus on Vantaan Tikkurilassa toimiva lastensuojelulaitos, joka on perustettu vuonna 2001. Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa toimii kaksi päivä kuntoutusyksikköä Kärrynpyörä ja Kuperkeikka sekä ympärivuorokautinen perhekuntoutusyksikkö Perhepaikka. Lisäksi rakennuksessa toimii lapsille suunnattu Vaahteramäki, joka on ympärivuorokautisesti toimiva avohuollon kuntoutusyksikkö 2 - 16 -vuotiaille lapsille. Kuuselan perhekuntoutuskeskukseen kuuluu myös yksi erillinen päivä kuntoutusyksikkö Pihlaja, joka sijaitsee Länsi-Vantaalla Myyrmäessä. Perhekuntoutus Kuuselassa on lastensuojelulakiin perustuvaa toimintaa, joka on Vantaan kaupungin järjestämää vantaalaisille perheille suunnattua palvelua. Henkilökuntaa Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa on kaikkiaan 35. (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011.)

KUVIO 3. Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen organisaatiokaavio (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2010)

3.1 Kuuselan asiakasprosessi ja kuntoutuksen rakenne

Perhekuntoutus on ns. sateenvarjokäsite ja sen alle jäsenyy perheiden kuntoutukseen tähtäävä toiminta lastensuojelutyössä. Perhekuntoutus on siis perhetyötä. Heinon ym.(2000, 189–190) mukaan Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa toteutettava perhetyö voidaan mieltää välimaaston työksi. Työmuotoa on kehitelty lastensuojelulaitoksen rakenteisiin sopivaksi. Perhekuntoutus Kuuselassa on avo- huollon tukitoimin tai ehkäisevästi järjestettävää perhekohtaista sosiaalipalvelua, jonka tarkoituksena on edistää perheiden toimintakykyä. Pääasiassa asiakkuuteen tullaan avo- huollon tukitoimin. Vuonna 2009 perhekuntoutuksen asiakkaista noin 15 % tuli asiakkuuteen ehkäisevänä lastensuojeluna. (Puustinen-Korhonen 2009, 5).

Kuuselan asiakaskunta on hyvin moniongelmaista. Vuonna 2001–2004 asiakkaina olleiden perheiden suurimpana yksittäisenä riskitekijänä on ollut mielenterveyteen liittyvät ongelmat kuten syvä uupumus tai masennus. Muita ongelmia ovat olleet erilaiset kasvatukseen ja lastenhoitoon liittyvät syyt, puutteet perheen päivär- ymissä, lapsen vääristynyt asema perheessä tai lapsen korostunut vastuullinen rooli. Lisäksi vanhempien päihteidenkäyttö ja perheväkivalta on yleisiä ongelmia asiakasperheissä. (Puustinen-Korhonen 2005,3.)

Perhekuntoutus tapahtuu perheen kanssa yhdessä laaditun tavoitteellisen kuntoutussuunnitelman pohjalta ja kuntoutus perustuu vapaaehtoisuuteen. Kaikissa yksiköissä kuntoutukseen sisältyy paljon toiminnallista tekemistä, keskustelua ja käytännön apua perheen sisäisiin vuorovaikutustilanteisiin. Tämän lisäksi kuntoutusjaksoilla eletään yhdessä perheen kanssa mahdollisimman säännöllistä lapsiperheen arkea ruokailuineen, lepo- hetkineen ja ulkoiluineen. Koululaiset jatkavat koulunkäyntiä ja päiväkot- ikäiset käyvät sovitusti päiväkodissa. Jotta tämä mahdollistuisi, toisen vanhemmista tulisi jäädä pois ansiotyöstä. Ansiomenetykseen perhe saa Kelalta kuntoutusrahaa. Kuntoutusjakso on perheelle maksuton. Jokaisella osastolla työskentelyote on perhekeskeistä ja jaksolla ollaan aktiivisesti yhteydessä perheen verkostoon ja muihin jo olemassa oleviin verkostoihin. (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011.)

Kuntoutus Kuuselassa on strukturoitua ja kuntoutusjakso rakentuu vaiheisiin. Alkuhavainnointivaihe muodostuu kuntoutuksen ensimmäisistä viikoista. Vaiheen tavoitteina on tiedon kerääminen, perheen sisäisten vuorovaikutuksen havainnointi, perhekohtaisten tavoitteiden suunnittelu ja yhteistyösuhteiden luominen asiakkaiden sekä työntekijöiden välille. Alkuneuvottelu järjestetään kuntoutuksen alussa, jossa tarkoituksena on kartoittaa perheen voimavarat, riskitekijät niin sosiaalityöntekijöiden että asiakkaiden näkökulmasta. Tämän perusteella laaditaan kuntoutussuunnitelma sekä asetetaan jakson tavoitteet. Seuraava vaihe on työskentelyvaihe jossa aktiivisesti työskennellään erilaisin menetelmin tavoitteiden mukaisesti. Kuntoutusjakso päättyy irtaantumisvaiheeseen viimeisten viikkojen aikana. Tällöin vahvistetaan kuntoutuksen aikana tapahtunutta edistystä ja siirretään sitä perheen arkeen. Perhettä tuetaan itsenäisessä selviytymisessä. Jakson lopussa järjestetään loppuneuvottelu, jossa arvioidaan perheen tilannetta yhdessä ja tehdään perheelle jatkosuunnitelma. (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011.)

3.2 Jatkokyöskentely Kuuselassa

Kuntoutusprosessin eri vaiheet kuntoutustarpeen ensimmäisistä esiintymistä aina kuntoutusprosessin loppuun ja kuntoutuksen seurauksiin toistuvat suurin piirtein samankaltaisina erilaisissa kuntoutusta tarjoavissa yksiköissä. Kuntoutusprosessin vaiheiden sisällössä on kuitenkin eroavuuksia eri yksiköissä. (Kansaneläkelaitos 2011.) Esimerkiksi Kelan lasten perhekuntoutuksen LAKU -hankkeessa (2009, 8-17) nähdään tärkeänä se, että kuntoutus perustuu selkeään ja perusteltuun viitekehukseen. Hankkeen mukaan keskeistä kuntoutuksessa on myös se, että kuntoutus on intensiivistä, suunnitelmallista ja tavoitteellista. Tärkeää on myös valita menetelmiä, joilla voidaan vaikuttaa perheen käyttäytymiseen ja vuorovaikutukseen. Eri menetelmien tulee myös täydentää toisiaan. LAKU -hankkeessa on myös kiinnitetty huomiota kuntoutuksen jälkeiseen aikaan ja sitä pidetään tärkeänä osana kuntoutuksen rakennetta. Näillä seurantakäynneillä varmistetaan työryhmän mukaan siirtymävaiheen sujuminen ja seurataan perheiden tilannetta ja heidän kiinnittymistä jatkosuunnitelmaan.

Perhekuntoutusta tarjoavissa muissa yksiköissä, esimerkiksi Keski-Suomen ensi- ja turvakodin järjestämässä päiväkuntoutuksessa jatkotyöskentely on järjestetty kotikäynteinä. Perheille tarjotaan aina jakson jälkeen kolme kotikäyntiä, jonka tavoitteena on helpottaa kotiin siirtymistä ja seurata jatkotyöskentelyn toteutumista. Jatkotyöskentelyn toteuttavat työntekijät, jotka ovat olleet perheen omahoitajia kuntoutusjakson aikana. Toive tähän työskentelyyn on lähtenyt asiakkailta ja myös työntekijät ovat kokeneet sen tärkeäksi vaiheeksi kuntoutuksen jälkeen. Jos tarvetta esiintyy, jatkotyöskentelyä voidaan myös jatkaa suunnitellusti perhetyönä. Tällöin asiasta sovitaan erikseen. (Hilliaho 2011.)

Tuomarilan Perhetukikeskus Espoossa tarjoaa kuntoutuksen läpikäynneille jatkotyöskentelyä vanhempien vertaistukiryhmiä, joilla pyritään tukemaan arjessa selviytymistä kuntoutuksen jälkeen. Ryhmät ovat suljettuja ja niihin pääsevät kaikki kuntoutusjaksolla olleet. Osallistuminen on vapaaehtoista. (Majapuro 2011.) Oulunkylän perhetukikeskuksessa Helsingissä kuntoutusjaksot kestävät 8 viikkoa. Perhetukikeskuksen asiakkaat ovat ilmaisseet tarpeensa ja toiveensa jatkotyöskentelyyn kuntoutuksen jälkeen, mutta resurssien takia on päädytty siihen, etteivät perhekuntoutusyksikön ohjaajat tarjoa jatkotyöskentelyä. Jatkotyöskentely toteutetaan perhetukikeskuksen perhetyöntekijöiden toimesta. (Grönroos 2011.)

Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa on koettu tärkeäksi osaksi työskentelyä selvittää ja kartoittaa perheen tuen tarve perhekuntoutusjakson jälkeen ja ohjata perhettä käyttämään heille oikeutettuja palveluja (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011). Itse Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa tapahtuvaa jatkotyöskentelyä on toteutettu vuodesta 2005 (Saurama & Tähtinen 2007). Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa jatkotyöskentely liittyy tiiviisti irtaantumisvaiheeseen. Se on yksi työmenetelmä, joka tukee perheen kotona pärjäämistä ja jota työntekijät käyttävät irtaantumis- ja kannatteluvaiheen apuna. Jatkotyöskentely on myös yksi menetelmä laajentamaan lastensuojelun palveluvalikkoa. (Piekkala 2011.)

Jatkotyöskentelyn käynnistymisen mahdollisti vuosina 2005–2007 toiminut Pihlajan perhekuntoutusprojekti, joka antoi työntekijöille vapaudet kokeilla erilaisia työmenetelmiä ja vakiinnuttaa niistä parhaimmat oman työnsä sisältöön. Jatkotyöskentely perhekuntoutusprojektissa tarkoitti kahden kuukauden päästä kuntou-

tusjaksosta tapahtuvaa viikon mittaista seurantajaksoa. Seurantaviikon aikana tarkasteltiin sitä, kuinka kuntoutuksen tavoitteisiin on päästy ja kuinka arki on perheiden kotona lähtenyt sujumaan. Perhekuntoutusprojektin tuloksien pohjalta myös muut Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen yksiköt toteuttavat omiin rakenteisiin sopivaa jatkotyöskentelyä, periaatteenaan perheen kannattelemisen mahdollisimman pitkään. (Piekkala 2011.) Liitteenä (liite 1) on kaavio Pihlajan perhekuntoutuksen prosessista.

3.3 Päiväkuntoutus Kuuselassa

Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa toimii kolme päiväkuntoutusyksikköä: Pihlaja, Kärrynpyörä sekä Kuperkeikka. Pihlaja on Länsi-Vantaalla toimiva ryhmämuotoinen päiväkuntoutusyksikkö perheille, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Ryhmään voi osallistua neljä perhettä kerralla ja kuntoutus kestää 10 viikkoa, jonka lisäksi on viikon seurantajakso. Perheet kokoontuvat Myyrmäessä kolmena päivänä viikossa. Ryhmässä työskentelee kaksi ohjaajaa. (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011.)

Kärrynpyörä järjestää ryhmämuotoista perhekuntoutusta. Kärrynpyörän ryhmät on tarkoitettu perheille, joissa on alle 3-vuotiaita lapsia. Ryhmät ovat äiti-lapsiryhmiä, jotka kokoontuvat kolme kertaa viikossa. Jaksot ovat noin 10 viikon mittaisia ja sisältävät yhden kotikuntoutusviikon. Perheitä ryhmässä on neljä ja ryhmän vetäjinä toimii kaksi ohjaajaa. (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011.)

Kuperkeikka tarjoaa yksilöllistä ja intensiivistä kuntoutusta koko perheelle. Kuntoutuksessa on tilaa kahdelle perheelle. Kuntoutusjakson pituus on noin viisi viikkoa. Jaksolla käydään neljänä päivänä viikossa, joista keskiviikko on perheen kotehtäväpäivä. Kuntoutusjakso voidaan toteuttaa osittain räätälöidysti myös perheen kotona. (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011.)

Päiväkuntoutusyksikköjen toimintaan voi osallistua sekä ehkäisevästi että avoimuksen tukitoimenpiteenä. Ehkäisevässä lastensuojelutyössä lähettävä taho on lastenneuvola, äitiysneuvola, perheneuvola, aikuissosiaalityö tai psykiatrinen po-

liklinikka. Avohuollon tukitoimenpiteenä kuntoutukseen ohjaututaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta. Kuntoutuksen toiminnassa ei ole eroa ehkäisevän tai lastensuojeluperheiden kohdalla. (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011.)

Päiväkuntoutuksen tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen, arkielämän hallinta sekä lapsen turvallista kasvua ja kehitystä tukeva toiminta. Keskeistä toiminnassa on perheen vuorovaikutuksen tukeminen lapsen näkökulmasta. Suunnitelmallisilla ja strukturoiduilla jaksoilla käydään läpi erilaisia teemoja kuten vanhempana jakamista, vuorovaikutusta, erilaisia kasvatuspulmia ym. perheen tarpeen mukaisesti. Edellä mainittuja pulmia perheet ratkovat yhdessä ohjaajien kanssa erilaisia työmenetelmiä käyttäen. Lisäksi ulkoillaan, askarrellaan ja käydään yhdessä retkillä. (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011.)

3.4 Moniammatillinen yhteistyö Kuuselassa

Käsite moniammatillinen yhteistyö vakiintui Suomessa 1990-luvulla, sillä tarkoitetaan asiantuntijoiden ja eri ammattikuntien yhteistyön muotoa (Isoherranen, Nurminen & Rekola 2008, 33). Laine ym. (2010, 140) toteavat, että moniammatillisuus on tavoitteellista yhteistyötä, joka toteutuu organisaation sisällä tai eri organisaatioiden välillä. Moniammatillinen yhteistyö koostuu mm. jaetusta suunnittelusta ja toteutuksesta sekä päätöksenteon neuvotteluista ja kompromisseista. Asiakkaan näkökulmasta tämä merkitsee sitä, että hän tietää ketkä hänen asiansa kanssa työskentelevät sekä mitä tukea hän voi heiltä odottaa. Samalla asiakkaan on helpompi ymmärtää oma osuus asioidensa hoitamiseen. (Järvinen, Taajamo, Lankinen, Veistilä & Virolainen & 2007, 194.) Moniammatillisessa yhteistyössä on aina otettava huomioon mm. asiakaslähtöisyys, tiedon kokoaminen yhteen, vuorovaikutustaidot, roolien muutokset sekä verkostoyhteistyö. Moniammatillisessa yhteistyössä jokainen pystyy tuomaan esille omaa osaamistaan sekä hyödyntämään muiden ryhmässä olevien asiantuntijoiden erityisosaamista. (Isoherranen, Nurminen & Rekola 2008, 33- 41.)

Perhekuntoutus on vaativaa ja monitieteistä työskentelyä, jossa tarvitaan monenlaista osaamista (Laine ym. 2010, 140). Tämän vuoksi perhekuntoutusta Kuuse-

lassa toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä. Johtajan, vastaavien ohjaajien ja ohjaajien lisäksi Kuuselassa työskentelee kaksi toimintaterapeuttia ja kaksi psykiatrista sairaanhoitajaa sekä ruokapalveluohjaaja. Perhekuntoutukseen sisältyy myös lastenlääkärin palvelut sekä säännölliset konsultaatiot lastenpsykiatrian kanssa. Yhteistyötä tehdään tiiviisti myös muiden ammattiryhmien kanssa kuten opettajien, terveydenhoitajien sekä lastentarhanopettajien. (Kuuselan perhekuntoutuskeskus 2011.) Moniammatillinen yhteistyö on keskeinen osa lasta ja perhettä tukevaa prosessia. Sen avulla Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa perhe pystytään huomioimaan kokonaisvaltaisesti. Huomioon otetaan niin fyysinen, psyykinen, sosiaalinen kuin taloudellinenkin näkökulma. (Piekkala 2011).

4 KEHITTÄMISTYÖ KUUSELAN PERHEKUNTOUTUSKESKUKSESSA

Seppänen-Järvelä (2004, 251) näkee kehittämistyön toimintana, jossa aikaansaadaan uusia tuotteita, toimintatapoja, menetelmiä tai järjestelmiä. Kehittämistyötä esiintyy monissa eri muodoissa mm. projekteissa, hankkeissa, piloteissa, strategioissa, ohjelmissa sekä arvioinneissa. Seppänen-Järvelä (2004, 255) jatkaa, että yleensä ottaen kehittämistyöllä tavoitellaan muutosta parempaan ja se mielletään tulevaisuuteen suuntautuvaksi aktiiviseksi toiminnaksi. Sosiaali- ja terveydenhuollossa kehittämistyöstä puhutaan mielellään osana arkityötä, jolloin kehittäminen on tavallaan sisäänrakennettu päivittäisiin työkäytäntöihin (Seppänen-Järvelä 2004, 15). Lastensuojelussa ajankohtaista on avohuollon tukitoimenpiteiden aktiivinen sekä moniääninen arviointi ja kehittäminen (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 25). Esimerkiksi Helsingissä ja Vantaalla lapsiperheiden avopalvelujen kirjo on suuri. Nämä kaupungit kehittävät jatkuvasti uusia vaikuttavia perhetyön muotoja kuten perhekuntoutusta. (Helsinki-Vantaa-selvitys 2010, 16.)

Kehittämistyö Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa on jatkuvaa ja sitä on tapahtunut koko laitoksen olemassaolon ajan. Kehittämistyön lähtökohtana on vastata lasten ja perheiden muuttuviin palvelutarpeisiin asianmukaisella tavalla. Tämän ajattelun takana on havainto siitä, että Kuuselan asiakkaiden ongelmat ovat hyvin moninaisia. (Piekkala 2011.) Nousiainen (2006, 14) toteaa, että työntekijät sitoutuvat kehittämistyöhön sekä tulosten juurruttamiseen helpommin, mikäli kehittämistarve nousee heiltä itseltään. Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa kehittämissä on yleensä työntekijät itse mukana alusta alkaen suunnittelemassa ja toteuttamassa kehittämistyötä sekä lopussa siirtämässä kehittämistyön tuloksia käytännön työhön (Piekkala 2011).

4.1 Kuuselan kehittämistyön kohteita

Kuuselassa on innovatiivisesti ja asiakaslähtöisesti kehitetty erilaisia työ- ja toimintatapoja, joilla arvioidaan tuentarvetta, työskennellään, irtaannutaan kuntoutusjaksolta ja kannatellaan asiakkaita kuntoutuksen jälkeen. Yhtenä suurimpana kehittämisalueena on ollut lapsikeskeisen mielenterveystyön kehittäminen, jonka tarkoituksena on ollut kehittää yhteistyötä mielenterveyspalveluiden kanssa. Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa on tiedostettu, että kehittämistyötä kannattaa tehdä yhteistyötahojen kanssa, jolloin pystytään hyödyntämään moniammatillista osaamista. (Puustinen-Korhonen 2009.) Vantaan kaupungin ylilääkäri Kirsi Riihimäki (2010) näkee omassa kannanotossaan yhteisen kehittämistyön lastensuojelun ja aikuispsykiatrian välillä välttämättömänä, jotta huostaanotot saadaan vähenemään.

Viimeisimpien vuosien aikana Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen sisäisessä kehittämistyössä on panostettu rakenteisiin ja toiminnan sisältöön. Kehittämistyön tuloksena Kuuselan toiminta ja rakenne ovat ryhdittyneet ja fokuoituneet. Esimerkkinä tästä kehittämistyöstä on kuntoutusjaksojen rakenteen kehittyminen ympärivuorokautista perhekuntoutusta tarjoavassa Perhepaikassa. Perhepaikassa toteutettiin aluksi kuntoutusta seitsemänä päivänä viikossa. Jaksolle tultiin sovitusti, mutta jakson loppupäivämäärää arvioitiin kuntoutuksen edetessä. Asiakkaat tulivat taloon silloin, kun paikka vapautui. Keskimäärin jaksot olivat 6-10 viikon pituisia. Sittemmin Perhepaikassa on päädytty toteuttamaan jaksot niin, että perheet viettävät viikonloput omissa kodeissaan. Jaksot ovat myös suunniteltu alkamaan ja loppumaan samaan aikaan. Näin ollen perheiden kuntoutusjaksojen rakenne on selkiytynyt ja kuntoutuksesta on tullut intensiivisempää toimintaa. (Piekkala 2011.)

4.2 Kuuselan jatkotyöskentelyn kehittäminen

Kelan tekemän arvioinnin perusteella perhekuntoutuksessa tulee kiinnittää huomiota ennen kaikkea kuntoutuksen käynnistysvaiheeseen sekä perheen, palveluntuottajan ja lähettäjätahon yhteistyöhön kuntoutussuunnittelussa (Linnakangas

ym. 2010, 52). Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa on havaittu, että käynnistysvaiheen lisäksi myös kuntoutuksen lopettamisvaihe on lähes yhtä tärkeä. Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen kuntoutusjaksoilla on voimakkaan intervention tarkoitus, jonka tavoitteena on vähentää pysyvästi perheen arjessa esiintyviä ongelmia. Yksi kuntoutusjakso ei kuitenkaan usein riitä muuttamaan asioita lopullisesti, siksi jatkotyöskentelyn kehittäminen on tällä hetkellä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa ajankohtaista.(Piekkala 2011.)

Jonkun verran kehittämistyötä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa on jo tällä saralla tehty. Esimerkkinä tästä Perhepaikan kotikuntoutusviikkojen kehittäminen, jolla tuetaan perheen pärjäämistä kuntoutuksen jälkeisessä arjessa. Vuosien varrella ohjaajat ovat tehneet ajoittain työtä asiakkaiden kotona ja idea säännöllisten kotikuntoutusviikkojen järjestämisestä on hahmottunut muun työn kehittämisen lomassa. (Piekkala 2011.) Kotikuntoutus on toimintaa, jonka tavoitteena on asiakkaan oman suoriutuvuuden ja itsenäisyyden tukeminen, kohentaminen sekä ylläpitäminen omassa luonnollisessa arjessa (Mäkinen, Niinistö, Salminen ja Karjalainen 1997, 80). Kotikuntoutusviikon on todettu helpottavan kotiin menoa ja tavoitteiden mukaisten muutosten vahvistamista ja työmenetelmänä se tukee irtaantumisvaihetta (Piekkala 2011).

5 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TARKOITUS

Opinnäytetyömme on työelämälähtöinen. Idea aiheeseen nousi Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen työntekijöiltä, joiden kanssa pidimme helmikuussa 2011 alkuneuvottelun koskien opinnäytetyötämme ja sen aihetta. Työntekijät näkivät ajankohtaiseksi pysähtyä miettimään perhekuntoutuksen jälkeistä jatkotyöskentelyä, sen erilaisia muotoja ja tarpeellisuutta.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen päiväkuntoutusyksikköjen työntekijöiden näkemyksiä perhekuntoutuksen jatkotyöskentelystä. Tavoitteena oli tutkia millaista jatkotyöskentelyä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa toteutetaan sekä nostaa esille mahdollisia kehittämistarpeita ja tulevaisuuden näkymiä. Tavoitteena oli myös järjestää Kuuselan päiväkuntoutusosastojen työntekijöille tilaisuus, jossa he pystyivät vaihtamaan ajatuksia perhekuntoutuksen jatkotyöskentelystä ja sen tarpeellisuudesta. Opinnäytetyömme tuloksia tullaan käyttämään Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen jatkotyöskentelyn kehittämisessä. Tutkimustehtäviämme olivat:

1. Millaista jatkotyöskentelyä Kuuselassa toteutetaan?
2. Miten jatkotyöskentely palvelee asiakasta?
3. Kuinka jatkotyöskentelyä voisi kehittää?
4. Miltä näyttää jatkotyöskentelyn tulevaisuus?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusmenetelmien valinta

Tutkimuksemme oli laadullinen tutkimus. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä todellisen elämän kuvaaminen ja pyrkimys päästä lähemmäksi ihmistä. Tavoitteena on kohteen tutkiminen kokonaisvaltaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto kerätään yleensä todellisissa tilanteissa ja suositaan ihmistä tiedonkeruun välineenä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.) Päädyimme laadulliseen tutkimukseen, koska halusimme kartoittaa nimenomaan työntekijöiden omia kokemuksia, näkemyksiä ja ajatuksia perhekuntoutuksen jatkotyöskentelystä.

Laadullisen tutkimuksen tyypillisiä aineistonkeruumenetelmiä ovat mm. haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Aluksi ajatuksenamme oli kerätä aineistoa ryhmämuotoisen teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, siinä haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat etukäteen tiedossa (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Eskola & Suoranta (1998, 87) painottavat, että teemahaastattelussa haastattelijan tehtävänä on haastattelun edetessä varmistaa, että haastattelussa käydään kaikki teema-alueet läpi, mutta niiden laajuus ja järjestys voivat vaihdella.

Ryhmämuotoinen teemahaastattelu olisi periaatteessa sopinut hyvin aineistonkeruumenetelmäksemme. Näimme vaarana siinä kuitenkin sen, että vuorovaikutusta saattaisi syntyä lähinnä haastattelijan ja haastateltavan välille, jolloin haastattelutilanne muodostuisi jäykähköksi. Halusimme saada aikaan monipuolista keskustelua ja ajatustenvaihtoa Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen työntekijöiden välille, joten valitsimme focus groupin aineistonkeruumenetelmäksi. Arvioimme tämän palvelevan tutkimuksemme tarkoitusta ja tavoitteita sekä vastaavan tutkimustehtäviimme teemahaastattelua paremmin. Focus group on ideaalia järjestää erityisesti tilanteissa, joissa tutkitaan osallistujien kokemuksia, toiveita, mielipiteitä ja näkemyksiä (Kitzinger & Barbour 1999, 5). Hirsjärvi ja Hurme (2008, 62) jatkavat

vielä, että focus group soveltuu aineistonkeruumenetelmänä hyvin kehittämistyöhön.

6.2 Aineiston keruu

Focus group -aineistonkeruumenetelmään viitataan useilla englanninkielisillä nimityksillä esim. group interview, focus group interview sekä group discussion (Valtonen 2005, 223). Focus group -aineistonkeruumenetelmästä on myös erilaisia suomennoksia. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 62) käyttävät focus group -aineistonkeruumenetelmästä suomennosta täsmäryhmähaastattelu. Valtonen (2005, 223) puolestaan käyttää käsitettä ryhmäkeskustelu. Kitzinger ja Barbour (1999,4) tekevät eron ryhmähaastattelun ja -keskustelun välille. Ryhmähaastattelussa kysytään kysymyksiä vuorotellen osallistujilta, kun taas ryhmäkeskustelu rohkaisee osallistujia vuorovaikutteiseen keskusteluun, kommentoimaan ja jakamaan kokemuksia ja näkemyksiä. Myös Valtonen (2005, 223–224) korostaa ryhmäkeskustelun vuorovaikutteellista luonnetta. Me käytämme tässä tutkimuksessa käsitettä ryhmäkeskustelu, sillä haluamme nähdä eron keskustelun ja haastattelun välillä.

Ryhmäkeskustelu on tilaisuus, jonne on kutsuttu ihmisiä keskustelemaan tietystä aiheesta tietyksi ajaksi, yleensä pariksi tunniksi (Valtonen 2005, 223). Kitzingerin (1995) mukaan keskusteluryhmien kesto voi puolestaan vaihdella tunnista kahteen tai kestää jopa koko iltapäivän. Meidän molemmat keskustelutilaisuutemme kestivät noin puolitoista tuntia.

Ryhmäkeskustelun osallistujien määrästä ei ole tarkkaa määritelmää, vaan osallistujien määrä saattaa vaihdella aiheesta riippuen (Valtonen 2005, 223). Morganin (1998, 71) mielestä 6-10 osallistujaa on ideaali, kun taas Kitzinger (1995) pitää 4-8 osallistujan ryhmää sopivana. Me kutsuimme keskustelutilaisuuksiimme päivä-kuntoutusyksiköiden vastaavan ohjaajan kautta kaikki päivä-kuntoutusyksiköissä työskentelevät ohjaajat sekä kaksi toimintaterapeuttia ja sairaanhoitajan. Yhteensä kutsuttuja oli 13 vastaava ohjaaja mukaan luettuna. Pidimme kaksi ryhmäkeskustelutilaisuutta 1.6.2011 ja 5.8.2011. Ensimmäiseen ryhmäkeskusteluun osallistui kuusi työntekijää ja toiseen keskusteluun viisi. Mielestämme ryhmät olivat

sopivan kokoisia, jotta aiheesta saatiin vuorovaikutteista ja laadukasta keskustelua aikaiseksi. Keskustelun kulkua edesauttoi myös se, että työntekijät olivat keskenään tuttuja, joten ajatustenvaihto oli helpompaa kuin keskenään vieraiden ihmisten välillä.

Ryhmäkeskustelussa keskustelunrunko on puolistrukturoitu ja sisältää etupäässä avoimia kysymyksiä. Keskustelurunko laaditaan yleensä siten, että aluksi on helpompia kysymyksiä ja loppua kohden mennään syvällisempään informaatioon. Kysymysten tulee olla selkeitä ja jaksotettuja. (Krueger & Casey 2000, 12.) Oman keskustelurunkomme laadimme siten, että alkuun tuli helpohkoja tätä hetkeä koskevia kysymyksiä ja etenimme kehittämistarpeisiin ja tulevaisuuden näkemyksiin, jotka vaativat syvällisempää pohdintaa (liite 2.) Keskustelurungon laadimme opinnäytetyön alkupalaverin pohjalta, jossa kartoitimme vastaavan ohjaajan sekä johtajan mielteitä siitä, mitä he toivoivat opinnäytetyöltä. Keskustelurungon esitestasimme vielä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen johtajalla, joka totesi keskustelurungon vastaavan tarkoitusta.

Focus group -ryhmällä on vetäjä. Krueger (1998, 2) sekä Valtonen (2005, 223) käyttävät vetäjästä nimitystä moderaattori. Moderaattori johtaa keskustelua, kuuntelee kommentteja ja esittää tarvittaessa lisäkysymyksiä sekä pitää keskustelu tavoitteiden mukaisena. Moderaattorilla on myös tärkeä rooli kannustaa osallistujia keskustelemaan aktiivisesti keskenään. Moderaattori ei itse kuitenkaan osallistu varsinaiseen keskusteluun. Vaarana onkin, että hän huomaamattaan lähtee mukaan keskusteluun. (Krueger 1998, 3-5.) Moderaattorin lisäksi keskustelussa on hyvä olla mukana assistentti, joka tekee muistiinpanoja ja vastaa tekniikasta kuten keskustelun nauhoittamisesta. (Krueger ja Casey 2000, 101.) Näiden roolien mukaan mekin suoritimme keskustelutilaisuutemme, toinen toimi varsinaisena vetäjänä ja toinen vastasi muistiinpanojen tekemisestä. Nauhoitimme ryhmäkeskustelumme, mutta varmuuden vuoksi teimme keskusteluista myös kattavat muistiinpanot.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruuta tulisi tehdä niin kauan, että saavutetaan tilanne, ettei aineistosta nouse mitään uutta tietoa enää esille (Hirsjärvi ym. 2009, 182). Eskola ja Suoranta (1998, 62) puhuvat saturaatiosta eli tilanteesta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään, eikä mitään uutta tietoa enää nouse esille.

Krueger ja Casey (2009, 25) toteavatkin, että ryhmäkeskusteluja tulisi järjestää niin monta, että saavutetaan saturaatiopiste. Morganin (1998, 77) mielestä yleensä 3-5 ryhmän järjestämisellä saavutetaan saturaatio. Me järjestimme kaksi tilaisuutta. Tämä oli mielestämme tarpeeksi, sillä lähes kaikki päivä kuntoutusyksiköiden työntekijät osallistuivat ryhmäkeskusteluihin.

6.3 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen tavallisin analyysimenetelmä on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysia voidaan tehdä niin teoria- kuin aineistolähtöisestäkin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91,95.) Me teimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin, sillä etsimme ryhmäkeskustelusta saadusta aineistosta vastauksia tutkimustehtäviimme.

Sisällönanalysoinnin tarkoituksena on informaation lisääminen ja sen käsittely perustuu päättelyyn sekä tulkintaan. Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto yksinkertaiseen, tiiviiseen muotoon, kuitenkin niin, ettei kadoteta sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysissä aineisto pilkotaan aluksi pienempiin osiin ja käsitteellistetään. Käsitteellistämisen jälkeen aineisto järjestetään uudelleenlaiseksi loogiseksi kokonaisuudeksi. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessin eri vaiheet ovat litterointi, redusointi eli pelkistäminen, klusterointi eli ryhmittely sekä abstrahointi eli käsitteellistäminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107–108.)

Analyysia tehdään tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Myös Krueger ja Casey (2000, 128–129) painottavat focus group -ryhmäkeskustelusta nousseen aineiston analyysin jatkuvuutta läpi tutkimusprosessin. Aineiston analysointi on hyvä aloittaa heti ensimmäisen keskustelukerran jälkeen, jotta seuraavalla keskustelukerralla tietää mistä aiheista tulisi saada lisätietoa. Tämän opin mukaisesti litteroimme ensimmäisen keskustelun aineiston ennen seuraavaa keskustelua. Tämä helpotti meitä näkemään mihin kysymyksiin erityisesti halusimme seuraavassa keskustelutilaisuudessa vastauksia. Varsinainen pelkistäminen ja ryhmittely tehtiin vasta sen jälkeen kun molemmat keskustelut olivat litteroitu. Yhdistimme analysointi vaiheessa molemmat litteroidut keskustelut yhdeksi aineistoksi. Keskusteluista sadun aineiston kirjoitimme auki sanatar-

kasti. Kaiken kaikkiaan litteroitua aineistoa tuli 64 sivua fontilla Times New Roman ja 12 pisteen fonttikoolla kirjoitettuna. Käytimme kirjoittaessa rivinväliä 1. Auki kirjoitetusta aineistosta aloimme etsiä vastauksia tutkimustehtäviimme.

Sisällönanalyysin teorian mukaisesti luimme aineistomme useamman kerran läpi ja perehdyimme keskustelujen sisältöihin huolella. Alleviivasimme aineistosta lauseet, jotka liittyivät tutkimustehtäviimme. Käytimme erivärisiä alleviivauskyniä eri tutkimustehtävien kohdalla. Pelkistämisen jälkeen lähdimme tiivistämään aineistoa ensiksi yhdistäviksi alaluokiksi, etsimällä aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samankaltaiset ilmaukset ryhmittelimme samaan alaluokkaan. Tämän jälkeen jatkoimme alaluokkien tutkimista ja muodostimme yläluokkia ja edelleen pääluokkia.

Kokosimme analysoitavasta aineistostamme mind mapin tyyllisen käsitekartan. Visuaalisia ihmisiä koimme käsitekartan helpottavan ja selkeyttävä analyysiamme. Opinnäytetyön lopussa on taulukon muotoon tehtynä esimerkki siitä kuinka teimme luokittelua (liite 3).

7 TULOKSET

7.1 Jatkotyöskentely Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa

Aineistostamme tuli ilmi, että jatkotyöskentely Kuuselassa on ollut hyvin moninaista. Jatkotyöskentelyä on toteutettu niin erilaisina ryhminä, tapaamisina, käynteinä kuin jatkoviikkoina. Pääasiassa jatkotyöskentely on ollut ryhmämuotoista, mutta myös perhekohtaista jatkotyöskentelyä on järjestetty. Jatkotyöskentelyn kesto eri yksiköissä vaihteli muutaman tunnin tapaamisesta viikkoon. Jatkotyöskentelyn moninaisuudesta huolimatta kaikissa yksiköissä sitä ohjasivat samat ohjaajat kuin itse kuntoutusjaksolla.

Pihlajassa jatkotyöskentely on ollut tiivis osa perhekuntoutusta. Perhekuntoutus on rakenteissa suunniteltu kaksijakoiseksi siten, että on varsinainen kuntoutusjakso ja sen jälkeen jatkoviikko, joka toteutetaan kahden kuukauden kuluttua varsinaisesta kuntoutusjaksosta. Lisäksi Pihlajassa on yhtenä jatkotyöskentelyn muotona ollut äiti-lapsi-ryhmä. Tämä ryhmä oli toiminnallinen ja kokoontui joka kolmas viikko. Muissa päivä kuntoutusyksiköissä jatkotyöskentelyä on toteutettu koko perheelle tarkoitettuna avoimena ryhmänä, joka kokoontuu kerran kuukaudessa. Lisäksi on ollut ryhmämuotoisia jatkotapaamisia parin kuukauden päästä kuntoutuksesta sekä yksittäisiä seurantakäyntejä perheen kotona. Tuloksia käsitellessämme emme erottele näitä erilaisia työskentelymuotoja, vaan tarkastelemme kaikkia jatkotyöskentelyä.

7.2 Jatkotyöskentelyn toteuttaminen

Jatkotyöskentelyn toteuttamiseen liittyvän aineiston jaoin kolmeen tarkasteltavaan luokkaan. Nämä luokat ovat: asiakkaan ohjautuminen ja sitoutuminen jatkotyöskentelyyn, toiminnan tavoitteet sekä käytettävät työmenetelmät.

7.2.1 Asiakkaan ohjautuminen ja sitoutuminen jatkotyöskentelyyn

Aineiston mukaan osa jatkotyöskentelystä on suunnitelmallisesti osa kuntoutusta, jolloin siitä löytyy myös sosiaalityöntekijän päätös. Osa jatkotyöskentelystä toteutetaan ilman päätöstä. Työntekijät kommentoivat asiaa esimerkiksi seuraavasti:

...jatkoviikot kuuluu automaattisesti siihen päätökseen.

Jatkotyöskentelystä sovittiin siinä kun lopeteltiin työskentelyä perheen kanssa...mutta ei siitä mitään päätöstä ole... sinne oli ikään kuin velvoite tulla et se niin kun kuuluu siihen

Jatkotyöskentelystä mainitaan perheelle aina loppuneuvottelussa. Osalle asiakkaista lähetetään kirje, osalle soitetaan, joillekin molempia ja muistutetaan lähestyvistä jatkotyöskentelystä.

...on niinku soitettu etukäteen ja muistutettu, et tämmönen tapaaminen on tulossa...

Me ollaan laitettu kirje ja pyydetty ilmoittamaan ja ne on sit niin kun ilmoittanut ja jos ei ole ilmoittanut niin me ollaan sit soitettu et ovatko tulossa vai ei

Kaikki asiakkaat eivät kuitenkaan ohjaudu jatkotyöskentelyn piiriin. Suurin syy tähän on elämäntilanteiden muuttuminen, lapsi on saatettu ottaa huostaan tai perheen vanhemmat ovat työllistyneet. Joskus perhe kokee saavansa tarpeeksi jatkotukia muualta, jolloin jatkotyöskentelyä Kuuselassa ei koeta tarkoituksenmukaisesti. Joku on myös suoraan kieltäytynyt jatkotyöskentelystä tai perhettä ei ole yrityksistä huolimatta tavoitettu.

Osa ei ole sitten kerta kaikkiaan vaan tullu tai ei olla tavoitettu millään tavalla...

Aineiston perusteella jatkotyöskentelyyn ohjautumiseen vaikuttaa myös se, millä tavalla varsinaisen kuntoutuksen aikana ryhmä on ryhmäytynyt. Jos ryhmän aikana ryhmän jäsenet ovat hyvin ryhmäytyneet, sitoutuminen jatkotyöskentelyyn on työntekijöiden mukaan selkeästi parempi kuin ryhmässä, jossa ryhmäytyminen on jäänyt huonommaksi. Tämän työntekijät kokivat luonnolliseksi ilmiöksi. Kaiken kaikkiaan perheet ovat kuitenkin sitoutuneet jatkotyöskentelyyn.

Siis yleensä ovat reippaasti tullut ja ryhmästä riippuen löytänyt heti yhteisen sävelen...mut sit jos on jaksolla ollut nihkeä vuorovaikutus keskenään niin se on ollut vaikeampaa jatkotapaamisella.

Kyllähän ne jotkut ihan laskee päiviä et koska nähdään taas.

7.2.2 Tavoitteet jatkotyöskentelylle

Aineistosta tuli ilmi kuinka tavoitteet jatkotyöskentelylle eroavat hieman eri yksiköiden kesken, mutta yhteisiäkin piirteitä löytyi. Aineiston mukaan tavoitteet jatkotyöskentelylle ei ole niin strukturoitua kuin itse kuntoutusjaksolle. Tavoitteet jatkotyöskentelylle ovat yleensä melko pieniä, sillä työskentelylle varattu aika ei ole kovin pitkä ja varsinaiset tavoitteet asiakkaan ongelmien suhteen on tarkoitus saada ratkotuksi jo itse kuntoutusjaksolla. Tavoitteet pyritään asettamaan kunkin asiakkaan omista tarpeista käsin, yksilöllisesti ja perhekeskeisyyttä unohtamatta. Jatkotyöskentelyssä on ensiarvoisen tärkeää kohdata perhe jälleen kokonaisuutena.

Ihan jotain pientä tavoitetta, siis jotain mitä perhe kokee tärkeäksi.

Aineistosta nousi selkeästi esiin, että jatkotyöskentelyn päätavoitteena on selvittää kuinka perhe on arjessa selvinnyt kuntoutusjakson jälkeen ja kuinka kaikki kuntoutusjaksolla opittu on saatu siirrettyä perheen arkielämään. Toisinaan ennen jatkotyöskentelyn alkamista työntekijät palauttivat mieliinsä varsinaiselle kuntoutusjaksolle asettamat tavoitteet ja palasivat näihin jatkotyöskentelyn aikana. Tavoitteena on muistella ja kannatella kuntoutusjaksolla omaksuttuja asioita. Aina

tavoitteissa ei kuitenkaan ole pysytty, jolloin vanhoihin tavoitteisiin palaaminen saattaa olla traumaattinenkin kokemus, etenkin lapselle.

Mut vois se olla myös negatiivinen kokemus siinä mielessä, että se voi olla lapselle myös pettymys mitä kaikkea täällä puhuttiin että mitä meidän pitäis tehdä ja nyt me ollaan tässä ihan oikeesti ja meille ei ole tapahtunut yhtään mitään.

Toinen tärkeä tavoite aineiston mukaan on sosiaalisten suhteiden ylläpito ja sitä kautta vertaistuen vahvistuminen. Tämä toteutui luonnollisesti ainoastaan ryhmämuotoisessa jatkotyöskentelyssä. Jatkotyöskentelyn avulla pyritään mahdollistamaan hyvä vertaistuki perheiden kesken, niin lapsien kuin vanhempienkin. Työntekijät kertoivat, että perhekuntoutuksen perheet ovat usein itse kyvyttömiä tai voimattomia järjestämään keskenään tapaamisia. Työntekijät mahdollistavat tämän tarjoamalla perheille tilaisuuden kokoontua yhteen kuntoutusjaksolla tapaa- mien ihmisten kanssa.

Niin siinä on kuitenkin niin tärkeä elementti vertaistuki, niin silloin jos se on lähtenyt toimimaan ni me mahdollistetaan se, että just ne tapaa toisiaan.

On ryhmiä jotka jakson aikana on ystäväystynyt ja sit se yhteys on katkennut heti kun jakso loppuu niin sitten on jatkotyöskentely niin se on jotenkin syttynyt uudestaan se... ja sit on tehty suunnitelmia et- tä nähtäis.

7.2.3 Jatkotyöskentelyssä käytettävät menetelmät

Aineiston mukaan jatkotyöskentelyssä käytetään yleensä samoja työmenetelmiä kuin itse kuntoutusjaksoilla, vain hieman ”kevennettyinä” versioina. Työntekijöiden mukaan työmenetelmiä valitaan joustavasti sekä harkiten perhe-, ryhmä- ja tilannekohtaisesti. Käytettäviä menetelmiä valitessa täytyy ottaa myös erityisesti

lapsen ikä huomioon. Työntekijöiden mukaan pienellä lapsella on ihan eri intressit kuin nuorella.

Yksi tärkeä menetelmä on keskustelu. Perheille annetaan jatkotyöskentelyn aikana tilaisuus puhua ja heitä kuunnellaan. Perheitä lisäksi autetaan ja ohjataan tarvittaessa. Pääpaino jatkotyöskentelyn työmenetelmissä on aineiston mukaan kuitenkin toiminnallisissa menetelmissä. Perheiden kanssa mm. askarrellaan, retkeillään, leikitään, pelataan ja syödään yhdessä aamupalaa. Toiminnalla pyritään siihen, että se on yhdessä aikuisen ja lapsen tekemää, jolloin tuetaan vanhemman ja lapsen välistä suhdetta sekä vuorovaikutusta. Tällaiset lapsen ja vanhemman yhteiset toiminnalliset hetket voivat olla hyvinkin merkityksellisiä, vaikka ne saattavat tuntua työntekijöistä pieniltä asioilta. Aineistosta ilmeni myös, että työntekijät pitivät toiminnallisia menetelminä hyvänä apuna sosiaalisten suhteiden vahvistamiseen ja sitä kautta vertaistuen antamiseen.

Meil oli metsäretkiä, et kun tuli kevät ja kesä mä muistan et ihan oltiin tuolla lähimettäs metsäseikkailuja.

Yhteisen tekemisen avulla vähän niin kun vahingossa ottaa kontaktia muihin

7.3 Jatkotyöskentelyn tarpeellisuus

Jatkotyöskentelyn tarpeellisuutta tarkastellessa korostuu sekä aikuisen että lapsen näkökulma. Myös työntekijät hyötyvät jatkotyöskentelystä. Näin ollen jatkotyöskentelyn tarpeellisuutta tarkastelimme kolmesta yläluokasta vanhemman-, lapsen- ja työntekijän näkökulmasta.

7.3.1 Vanhemman saama hyöty jatkotyöskentelystä

Vanhemman saamaa hyötyä jatkotyöskentelystä jaoimme arjen sujumisen ja sosiaalisten suhteiden luokkiin. Työntekijät kertoivat, että vanhemmilla oli suuri tarve

päästä kertomaan perheen arjesta kuntoutusjakson jälkeen riippumatta siitä oliko tavoitteiden mukaisessa työskentelyssä onnistuttu vai ei. Joskus vanhemmat tulivat kertomaan kuulumisiaan, vaikkei jatkotyöskentelystä oltu edes sovittu.

Kyl sen tässä meillä näkee just sen, että jos se elämäntilanne muuttuu, tulee ongelmia niin nehän soittaa meidän ovikelloo, on mitään jatkoo sovittuna tai ei

Mut en mä epäile etteikö ne ihmiset jotka kävi täällä...varmaan kuitenkin jotain saanu, on niinku hyötynyt ja tykänny.

Työntekijöiden mielestä vanhemmille on ennen kaikkea tärkeää tulla kertomaan, kun kaikki menee hyvin ja tavoitteissa on pysytty. Vanhemmat ovat selkeästi ylpeitä, kun ovat pysyneet asetetuissa tavoitteissa. Jatkotyöskentely auttaa vanhempia myös itse huomaamaan omassa perheessä tapahtuneen muutoksen.

Onhan siellä toki semmosia onnistumisia että asiakas kertoo, että tästä te puhuitte silloin ja tää on paremmin nyt....et ihan onnistumisia ja sitten ehkä halutaan tulla näyttämääänkin että hyvin on sujunut

Et kun ne elää sitä arkee siinä välissä niin ei niitä muutoksia siinä omassa arjessa nää, mut sit kun ne tulee tänne niin ehkä niille muistuu mieleen että minkälaista se oli ennen kuin tää jakso alko.

Aineistosta nousi esiin, että perheelle annetun kuntoutuksen oikea-aikaisuus on tärkeää. Työntekijöiden mukaan jatkotyöskentelystä hyötyvät parhaiten vanhemmat, jotka ovat olleet kuntoutusjaksolla motivoituneita oman tilanteensa korjaamiseen. Usein silloin on myös jatkotyöskentelyllä positiivinen kannatteleva vaikutus arjessa. Nämä vanhemmat ovat innokkaita ottamaan apua vastaan ja jakamaan kokemuksiaan muiden kanssa. Työntekijä kertoi erään isän kommentin jatkotyöskentelyn jälkeen:

Joo...et eiköhän tää tästä ja kyllä meillä hyvin menee.

Tuen oikea-aikaisuus korostui etenkin ehkäisevien perheiden kohdalla. Aineiston mukaan ehkäisevien perheiden kohdalla perhekuntoutusjakso tuli tilanteeseen, jossa perheet eivät olleet niin moniongelmaisia kuin lastensuojelun asiakasperheet. Työntekijöiden kokemusten perusteella näyttää siltä, että ehkäisevät perheet eivät jää palvelujen piiriin kovin pitkäksi aikaa. Perhekuntoutusjakso toimii siis lyhyenä interventiona perheen tilanteen parantumiseen. Jatkotyöskentely tällaisen perheen kohdalla koetaan hyödylliseksi, sillä muita jatkotukia ei välttämättä tarvita laisinkaan.

Työntekijät kokivat, että ryhmämuotoisen jatkotyöskentelyn aikana vanhempien sosiaaliset suhteet muihin vanhempiin vahvistuivat ja vuorovaikutustaidot parantuivat. Jatkotyöskentelyssä oli helppoa päästä vuorovaikutukseen muiden vanhempien kanssa; kun perheet ovat jo ennestään tuttuja. Jatkotyöskentelyn aikana vanhemmilla oli myös enemmän aikaa ja tilaa vaihtaa kuulumisia ihan arkisistakin asioista. Työntekijät näkivät, että vanhemmilla oli tarve kokemusten vaihtoon muiden vanhempien kanssa ja näin saada tukea vanhemmuuteensa.

Kun ei oo enää niin tavoitteellista niin vanhemmilla on aikaa kohdata myös muita, kun ne omat ongelmat ei oo enää ykkösenä

7.3.2 Lapsen saama hyöty jatkotyöskentelystä

Lapsen jatkotyöskentelyn hyödyllisyyden luokittelimme kolmeen alaluokkaan kohdatuksi tulemisen, elämyksen saamisen ja sosiaalisten suhteiden luokkaan. Lapsen näkökulmasta on tärkeää iästä riippuen päästä leikkimään jaksolla tutuiksi tulleilla leluilla ja askartelemaan yhdessä vanhempien kanssa. Niin ikään lapselle on tärkeää päästä kokemaan sellaista mitä perheen kanssa ei ehkä kokisi. Jatkotyöskentely mahdollistaa lapselle konkreettisten elämysten saamisen esimerkiksi retkeilyn merkeissä.

Niin ne tulee äidin kanssa tänne ja tääl on hirveen kivaa.

Lapset ylipäättään tulee tänne positiivisemmalla mielellä vaikka vanhemmat ois kuinka tulleet velvollisuudentunnosta...lapset tulee kyl tosi mielellään...

Työntekijät kertoivat, että lapsi saa jatkotyöskentelyn aikana nauttia vanhempiensa ja työntekijöiden huomiosta. Lapsi kohdataan vielä kerran aidosti ja rauhassa. Työntekijöiden mukaan moniongelmaisilla vanhemmilla ei useinkaan ole voimia huomioida lasta samalla lailla arjessa. Yhdessä olo ja tekeminen vanhemman kanssa ovat työntekijöiden mielestä lapselle tärkeää iästä riippumatta. Vaikka kyseessä olisi pieni yksittäinen tapahtuma työntekijät kokivat, että sillä on joissakin tapauksissa iso merkitys lapselle. Syntyi ns. hyvä muisti jälki.

...heitä kuultiin (lapsia)ja kaikki aikuiset olivat keskittyneet häneen.

Työntekijät näkivät, että lapsella on usein tarve palata jaksoilla puhuttuihin ja käsiteltyihin asioihin. Kuntoutusjakso on melko tiivistä työskentelyä lapsen näkökulmasta katsottuna, joten on tärkeää antaa hänelle mahdollisuus palata käsiteltyihin asioihin. Lapselle annetaan jatkotyöskentelyn avulla tilaisuus kertoa, jos joku on jäänyt mieltä vaivaamaan. Lisäksi kuunnellaan niitä positiivisia kokemuksia, joita lapsi haluaa jakaa tutuille työntekijöille ja vanhemmilleen.

Kyllä uskomattoman pienet sanoo, että onhan meillä syy olla täällä.

Lapsi hyötyy jatkotyöskentelystä myös sosiaalisten suhteiden vahvistumisella. Kuten vanhemmat niin lapsikin pääsee jatkotyöskentelyn aikana tapaamaan kuntoutuksen aikana tutuiksi tulleet lapsia ja jakamaan heidän kanssaan hetken arkeen. Usein lapsella ei ole muita lapsikontakteja, joten jatkotyöskentely mahdollistaa sosiaalisten taitojen palauttamisen mieleen ja niiden kehittämisen edelleen. Työntekijät motivoivat lapsia myös tapaamaan toisiaan ilman heitä tutussa kotiympäristössä.

Niin kyllä lapsillekin on tullut se ryhmä...tuleehan nekin tapamaan toisiaan

7.3.3 Työntekijän saama hyöty jatkotyöskentelystä

Työntekijöiden saaman hyödyn jatkotyöskentelystä luokittelimme oman työn vaikuttavuuden arvioinnin ja työssä onnistumisen kokemuksiin. Työntekijät toivat esille, että jatkotyöskentely tarjosi heille ennen kaikkea mahdollisuuden arvioida oman työnsä vaikuttavuutta. Työntekijät saivat asiakkailta saamansa palautteen kautta arvokasta tietoa siitä, oliko jaksoilla käytetyt työmenetelmät palvelut tarkoitusta. Perheiden antama palaute koetaan aidommaksi, kun jaksosta on kulunut jo jonkin aikaa ja asioita pystyy tarkastelemaan kauempaa.

No varmaan justinsa se jatkuvuuden tuominen ja ehkä tiedon kerääminen, vaikuttavuuden selvittäminen ja kannattelemisen.

Ehkä sen ottaa hyvänä palautteena että jotain on niinkun tapahtunut...et on ilonen sen asiakkaan puolesta tavallaan sitä vaikuttavuutta että ahaa tää toimii näillä...

Onnistumisen kokemuksia työntekijät saivat jatkotyöskentelyn aikana siitä, kun huomasivat, että perheillä menee hyvin ja he pärjäävät arjessa. Vaikka varsinaisella jaksolla on ollut vaikeaa ja syntynyt ristiriitaisia tilanteita, jatkotyöskentelyn aikana työntekijöille tuli usein tunne, että he ovat tärkeitä ja heihin luotetaan. Jatkotyöskentelyssä keskitytään pääsääntöisesti mukaviin asioihin ja siitä on tullut myös hyvää palautetta asiakkailta. Kun tehdään raskasta lastensuojelutyötä, hyvän palautteen saaminen auttaa työssä jaksamista.

Aika usein siinä jatkoviikolla pystyy tekemään jotain suht mukavaa... on tehty retkiä semmoisia elämyksellisii ja ollaan oltu vaikka mölikässä (lastensuojelun käytössä oleva saari Helsingin edustalla), et se on ollu asiakkaille aika iso juttu...se on ehkä semmonen mikä palkitsee.

Just jostain reissusta asiakkaat on sanonut et miten te meille tämmöstä...aika hyvältä tuntuu tollanen palaute.

7.4 Jatkotyöskentelyn kehittäminen

Aineistostamme nousi jatkotyöskentelyn kehittämiseen kaksi yläluokkaa. Ensimmäisen yläluokan muodosti jatkotyöskentelyn toteuttamiseen liittyvät kehittämistarpeet. Tähän luokkaan katsoimme kuuluvaksi toiminnan keston, merkitykseen, sisältöön ja rakenteellisiin tekijöihin kuuluvat asiat. Toisen yläluokan muodosti yhteistyön kehittäminen, johon luokittelimme yhteistyön lähettävän tahon kanssa sekä yhteistyön muihin jatkotukia järjestäviin yksiköihin.

7.4.1 Jatkotyöskentelyn toteuttamiseen liittyvät kehittämistarpeet

Aineistosta kävi ilmi, että jatkotyöskentelyn kesto vaihtelee paljon. Työntekijät kokivat ongelmaksi sen, että jatkotyöskentelyn pituus vaihteli niin suuresti eri yksiköissä. Työntekijät näkivätkin tarpeellisena yhteisen linjan löytämisen jatkotyöskentelyn kestosta.

Kyllähän siis kehittämistä siin on kauan tää jatkotyöskentely kestää...et semmonen yhteinen kesto kaikissa päissä.

Myös jatkotyöskentelyn merkitys mietitytti työntekijöitä. Työntekijöistä tuntui, että toiset perheet tarvitsivat jatkotyöskentelyä hyvinkin tiiviisti, kun taas toiset eivät juuri ollenkaan. Työntekijöitä askarrutti, minkälaisella toiminnalla pystyttäisiin kohtaamaan perheitä niin, että se palvelisi mahdollisimman monia. Yhteisen linjan löytäminen toiminnalle koettiin siis suurena kehittämistarpeena. Työntekijät pohtivat tulisiko jatkotyöskentely olla kevyempää työskentelyä, elämysten ja kokemusten järjestämistä vai tavoitteiden mukaista kuntoutusta. Tällöin työskentelylle olisi selkeät tavoitteet, joiden avulla jatketaan strukturoitua kuntoutusta. Myös käytettävät työmenetelmät ovat sidoksissa siihen, minkälaista jatkotyöskentelyä toteutetaan.

Niin meillähän on hirveästi ideoita ja valmiuksia vaikka mihin mutta se pitää niin kun määritellä että mihin suuntaan sitten mennään joko

napakoiudutaan, laitetaan tavoitteelliseksi se jatkotyöskentely tai sitten jotain kevyempää.

...tai sitä elämyksellistä sitäkin me osataan...ja sit se lapsen näkökulma, että palataan jaksoon vaikka lelujen kautta.

Aineiston mukaan pääsääntöisesti perhekuntoutuksen ideologiaan istuu jatkotyöskentely erinomaisesti ja suurin osa perheistä kokee työntekijöiden mukaan sen tarpeellisena. Työntekijöillä on niin ikään valmiuksia ja intressejä jatkotyöskentelyyn ja sen katsotaan kuuluvan osaksi perhekuntoutusta. Ongelma on se, että nykyisillä resursseilla työskentely koetaan ajoittain liian kuormittavana. Jotta laadukasta, tavoitteellista jatkotyöskentelyä voitaisiin toteuttaa, vaatisi se työntekijöiden mielestä perhekuntoutuksen rakenteellisia muutoksia. Tämän hetkisillä resursseilla ja rakenteilla ei jatkotyöskentelyyn pystytä panostamaan, sillä samanaikaisesti työskennellään useamman perheen kanssa.

Meistä ei nyt tässä tilanteessa paljoa enempää lähde irti.

...ja rakenteesta sen verran et sehän on niin että se on semmonen jännä vaihe että siinä on ne edelliset ja vanhat ja uudet...tulevat et tavallaan niin kun kolme asiakasjaksoa päällekkäin.

7.4.2 Yhteistyön kehittäminen

Toisena tärkeänä kehittämistarpeena nousi yhteistyötahojen kanssa toimiminen. Ennen kaikkea työntekijät kaipasivat yhteistyön parantumista kuntoutukseen lähettävän tahon suhteen. Aineiston mukaan työntekijät kokivat, että lähettävän tahon yleensä sosiaalityöntekijän intressi puuttuu jatkotyöskentelyn osalta lähes kokonaan. Tämä saa jatkotyöskentelyn tuntumaan merkityksettömältä. Työntekijät toivoivat myös lähettävän tahon kanssa vuoropuhelua siitä, millaista jatkotyöskentelyn sisältö olisi ja mitkä ovat heidän tarpeensa ja toiveensa toiminnan tavoitteiden suhteen. Näin saataisiin jatkotyöskentelyä järjestävän ja lähettävän tahon kesken yhteinen käsitys jatkotyöskentelystä ja sen tarpeesta. Työntekijät näkivät

myös tarpeellisena, että jatkotyöskentelyn aikana järjestettäisiin neuvottelu lähettävän tahon kanssa, jossa käytäisiin läpi perheen sen hetkistä tilannetta. Ennen kaikkea tämä nähtiin tärkeäksi niiden perheiden kohdalla, joista jatkotyöskentelyn aikana on syntynyt erityistä huolta.

Mä muistan yhden ainoa sosiaalityöntekijän joka on kerran sanonnut, että kertokaa nyt sitten et mitä niille kuuluu siis sen jatkotyöskentelyn jälkeen.

Ei sieltä semmoista yhteistyötä tule. Must tuntuu että ne on kanssa niin kiireisiä.

...jotenkin se että kuka määrittelee sen kysymyksen miten tavoitteellista sen jatkotyöskentelyn pitää olla ja kuka sitä tekee

Yhteistyön kehittämistä myös muiden jatkotukia järjestävien tahojen kanssa pidettiin aineiston mukaan tarpeellisena. Tämän toivottiin vähentävän samankaltaisten jatkotukien järjestämistä päällekkäin. Työntekijät näkivät yhteistyön muiden tahojen kanssa palvelevan niin asiakasta kuin työntekijääkin. Asiakas turhautuu, jos saa samanlaista tukea monesta paikasta samanaikaisesti. Lisäksi työntekijät turhaan käyttävät työresurssejansa tukien järjestämiseen, jota asiakas mahdollisesti saa jo muualta.

Kun ollaan kierrelty tutustumassa eri paikkoihin, niin siel oli kauheesti kaikkee hyviä jatkojuttuja ja vieläkin ootellaan sellasta koostetta niistä, mitä meille on luvattu.

7.5 Jatkotyöskentelyn tulevaisuus

Aineistosta nousi työntekijöiden konkreettisia ehdotuksia siitä, millaista jatkotyöskentely tulevaisuudessa voisi olla Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa. Tällä hetkellä jatkotyöskentely tapahtuu samojen työntekijöiden voimin kuin itse kuntoutusjaksokin. Myös tulevaisuudessa kuntoutusjaksolla tutuiksi tulleet työntekijät

nähdään perheiden edun mukaisina ja jatkuvuuden turvaamisen kannalta tärkeinä. Kuuselan moniammatillisuutta katsotaan tarkoituksenmukaisesti hyödyntää jatkotyöskentelyssä vain joissain yksittäisissä tilanteissa. Toimintaterapeutit tai sairaanhoitajat voisivat antaa tarvittaessa apua, joihinkin perheen yksittäisiin ongelmiin tai jatkotuen lisäjärjestämiseen jo varsinaisessa kuntoutuksessa suunnitellun mukaisesti.

Ne (sairaanhoitajat ja toimintaterapeutit) vois olla siin niinkun taustalla

On se asiakkaalle parempi et on ne samat vanhat vetäjät

Tulevaisuudessa voisi jatkotyöskentelyssä olla ryhmä, joka kokoontuu harvennusti heti kuntoutuksen jälkeen esimerkiksi kerran viikossa. Näin kuntoutus ei loppuisi yhtäkkisesti, vaan perheillä olisi aikaa sopeutua normaaliin arkielämään hitaammin ja taustatukea saaden. Tällaisen toiminnan työntekijät näkisivät helpottavan perheiden irtautumista kuntoutusjaksosta ja kannattelevan perheitä mahdollisimman pitkään. Työntekijöiden mukaan perheet usein alkavat tehdä irtautumistyötä jo kuntoutuksen aikana. Irtautumistyöskentely näkyy monella tavalla esimerkiksi asiakkaat alkavat etsiä työntekijöistä vikoja tai selkeästi sanotetaan omaa pelkoa kotona selviytymisestä. Tähän yleensä auttaa tieto jatkotyöskentelystä.

Tää jatkotyöskentely palvelis sitä, että ne jotka päättää jakson niin ne sais sit siihen erotuskaansa tulla sitten käymään ettei se oo semmonen kerrasta poikki.

Kyllähän se on varmaan monelle asiakkaalle mukava et voi vielä niinkun palata... se varmaan helpottaa sitä semmosta jakson lopettamista kun vielä nähdään kun monellehan on vaikea lopettaa.

Myös kokonainen kuntoutusviikko, joka on jo yhdessä yksikössä käytössä, nähtiin varteenotettavana mallina. Tällä hetkellä viikko toteutetaan suhteellisen pitkän ajanjakson jälkeen itse kuntoutuksesta. Tulevaisuudessa tällainen voisi palvella ja kannatella perhettä paremmin, jos se olisi sijoitettuna lähemmäksi itse kuntoutus-

jaksoa. Kaiken kaikkiaan jatkotyöskentely tulevaisuudessa nähdään mielekkäänä toteuttaa ryhmämuotoisena, jolloin perhe saa työntekijöiden tuen lisäksi vertaistukea muilta kuntoutuksen läpikäyneiltä.

Onhan sen ihan parasta että siinä olis meidän lisäksi ne muutkin...

8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS

Tutkimusta koskeviin eettisiin kysymyksiin ei voida antaa valmiita ratkaisuja, sillä ne ovat aina jossain määrin ratkaisemattomia. Tärkeintä onkin, että tutkijat tiedostavat nuo kysymykset ja pitävät eettiset periaatteet mielessä koko tutkimusprosessin ajan. Eettiset kysymykset voivat liittyä mm. tutkimuskohteen ja menetelmien valintaan, aineiston keräämiseen sekä raportin kirjoittamiseen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 18.)

Eettisen hyväksyttävyyden sekä luotettavuuden ja tulosten uskottavuuden edellytys on, että tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluvat muun muassa, että tutkijat noudattavat tutkimustyössä tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja kuten rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Lisäksi tutkijat soveltavat eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sekä toteuttavat avoimuutta tutkimuksen tuloksia julkaistaessa. Niin ikään hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että huomioon otetaan muiden tutkijoiden aikaisemmat työt ja saavutukset sekä se, että tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu huolellisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 3.)

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 129, 131) painottavat puolestaan sitä, että ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavalle on selvitettävä tutkimusprosessi mahdollisimman tarkkaan, siinä käytettävät menetelmät, tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus. Osallistumisen tulee olla vapaaehtoista, eikä osallistujille saa aiheuttaa vahinkoa. Ihmisoikeudellisiin lähtökohtiin kuuluu myös, että tutkimuksesta saatuja tietoja on käsiteltävä luottamuksellisesti ja nimettömästi. Tutkijan oletetaan toimivan myös vastuuntuntoisesti. Näitä samoja asioita korostetaan myös Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009, 24) laatimassa ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettisissä periaatteissa. Ajatukset hyvästä tieteellisestä käytännöstä sekä ihmisoikeuksista ohjasivat meidän oman työmme eettisyyden pohdintaa.

Tutkimuksen eettisyyttä on syytä tarkastella tutkimusprosessin eri vaiheissa. Jo aiheen valintaa voidaan pitää eettisenä ratkaisuna (Kylmä & Juvakka 2007, 144).

Eettiseen pohdintaan kuuluu selkeyttä, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään (Tuomi & Sarajärvi 2009, 129). Meidän tutkimuksemme aihe nousi Kuuselan perhekuntoutuksen työntekijöiden tarpeesta tarkastella sekä kehittää perhekuntoutuksen jatkotyöskentelyä. Tutkimusaiheemme valinta ei siis mielestämme millään tavalla loukannut Kuuselan perhekuntoutuskeskusta tai siellä työskenteleviä työntekijöitä. Loukkaamattomuudesta pidimme kiinni myös tutkimusraporttia kirjoittaessa.

Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Pidimme tutkimukseen osallistuvien työntekijöiden kanssa palaverin Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa, jossa kerroimme tutkimuksesta ja sen kulusta tarkemmin. Tällä pyrimme siihen, että työntekijöillä oli tarpeeksi tietoa aiheesta ja mahdollisuus kieltäytyä tutkimuksesta. Kertasimme vielä myös ryhmäkeskustelutilaisuuksien alussa tutkimuksemme tarkoituksen ja tavoitteet sekä kerroimme tarkemmin aineistonkeruumenetelmästämme.

Tutkimuksemme kohdeorganisaatio Kuuselan perhekuntoutuskeskus tulee tutkimuksessamme selkeästi esille ja tutkimustehtävämme kannalta tämä on välttämätöntä. Sen sijaan pidimme huolen tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa, ettei yksittäisiä työntekijöitä pystytä tunnistamaan. Emme myöskään käyttäneet tutkimustuloksia esittäessä sellaisia suoria lainauksia, joista osallistujan olisi voinut tunnistaa. Kaiken kaikkiaan pyrimme esittämään tutkimustuloksia mahdollisimman rehellisesti ja vastuumme tuntien. Tutkimukseen tarvittavan tutkimusluvan meille myönsi Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimen perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen.

9 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Tuomi (2007, 150) painottaa laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa kokonaisuuden ja johdonmukaisuuden tärkeyttä. Mitään yksiselitteisiä ohjeita laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei ole. Creadibility, transferability, dependability sekä confirmability ovat englanninkielisiä käsitteitä, joiden avulla luotettavuutta usein tarkastellaan. Nämä luotettavuutta kuvaavat käsitteet ovat saaneet monenlaisia tulkintoja ja suomennoksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 137,140.) Kylmä ja Juvakka (2007, 127) arvioivat tutkimuksen luotettavuutta seuraavien käsitteiden avulla: uskottavuus, vahvistettavuus, reflektiivisyys ja siirrettävyys. Käytämme näitä käsitteitä arvioidessamme oman työmme luotettavuutta.

Uskottavuus luotettavuuden arvioinnin menetelmänä tarkoittaa sitä, että tutkijan on tarkasteltava vastaavatko hänen tekemä käsitteellistäminen ja tulkinta tutkittavien käsityksiä (Eskola & Suoranta 1998, 212). Kylmä ja Juvakka (2007, 128) näkevät tähän keinoksi tutkimuksen tulosten palauttamisen tutkimukseen osallistuneille ja heitä pyydetään arvioimaan tulosten oikeellisuutta. Tulosten uskottavuutta voidaan lisätä myös sillä, että tutkittava aihe on tutkijalle tuttu. Meillä molemmilla on pitkä kokemus lastensuojelutyöstä, joten tämä omalta osaltaan helpotti tutkimustyötämme. Toisaalta työskentely tutkimuksen kohdeorganisaatiossa voidaan nähdä myös uskottavuutta heikentävänä seikkana (Rantala 2006, 266). Me emme nähneet tutkimuksemme uskottavuuden kannalta ongelmaa siinä, että toinen meistä työskenteli tutkimuksen tekovaiheessa Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa.

Kylmä ja Juvakka (2007, 129) näkevät tutkimuksen luotettavuuden tarkastelemisen vahvistettavuuden näkökulmasta siten, että tutkimusprosessi kuvataan niin tarkasti, että tutkimusraportin lukija pystyy seuraamaan tutkijan päättelyä ja arvioimaan sitä. Kirjoitimme koko tutkimusraporttimme huolellisesti ja aukaisimme tutkimuksemme kulun mahdollisimman tarkasti vaihe vaiheelta.

Tutkimuksen luotettavuutta vahvistettavuuden näkökulmasta on syytä pitää mielessä se, ettei laadullisessa tutkimuksessa pyritä tilastolliseen yleistettävyyteen ja tutkimuksessa saadut tulokset ovat ainutlaatuisia (Tuomi 2007, 97). Tämän vuoksi

emme katsoneet tarkoituksenmukaisena tehdä minkäänlaista kvantifiointia tutkimuksessamme. Eskola & Suoranta (1998, 217) muistuttavat myös siitä, että laadullisen aineiston analyysin tekeminen on yksilöllistä. Näin ollen joku toinen olisi luultavasti päätenyt toisenlaisiin tutkimustuloksiin kuin me.

Reflektiivisyys on tutkijan oman toiminnan tarkastelua läpi tutkimusprosessin (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Meidän tutkimusprosessiamme helpotti huomattavasti se, että tutkittava kohde oli entuudestaan tuttu. Meidän oli helppo asettua tutkijanrooliin ja luoda avoimia suhteita tutkimukseen osallistuneihin työntekijöihin. Vaikeuksia oli pitää omat ennakkokäsitykset poissa tutkimusaineistoa analysoidessa, mutta onnistuimme siinä mielestämme hyvin. Pidimme myös koko tutkimusprosessin läpi oppimispäiväkirjaa, johon kirjoitimme huomioitamme tutkimuksen kulusta ja pohdimme rooliamme tutkijoina.

Eskola ja Suoranta (1998, 212) arvioivat tutkimuksen luotettavuutta siirrettävyyden näkökulmasta siten, että tutkimustulokset ovat siirrettävissä toiseen samankaltaiseen organisaatioon tai vastaaviin tilanteisiin. Näin ollen tutkijan tulee tutkimuksessaan antaa riittävästi kuvailevaa tietoa tutkimuksen osallistujista ja ympäristöstä, jotta tulosten siirrettävyyttä voidaan arvioida (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Tutkimuksemme koski niin tiiviisti Kuuselan perhekuntoutuskeskusta ja siellä työskentelevien työntekijöiden näkemyksiä, että emme näe tutkimustulostemme siirrettävyyttä tarkoituksenmukaisena emmekä liioin mahdollisenakaan.

Yleisesti tutkimuksen luotettavuutta vahvistavana tekijänä nähdään triangulaatio, joka on tutkimusmenetelmien yhteiskäyttöä. Triangulaatioista erotetaan neljä päätyyppiä: tutkimusaineistoon liittyvä triangulaatio, tutkijaan liittyvä triangulaatio, teoriaan liittyvä triangulaatio sekä metodinen triangulaatio. (Tuomi 2007, 153.) Meidän työssämme vahvimmin toteutui tutkijaan liittyvä triangulaatio, toimimme yhdessä koko tutkimusprosessin ajan. Metodisen triangulaation käyttö kävi mielessämme. Mietimme vaihtoehtoa, jossa olisimme keränneet aineistoa myös perhekuntoutuksen asiakkailta kyselylomakkeen muodossa ja näin olisimme mahdollisesti saaneet kattavamman kuvan perhekuntoutuksen jatkotyöskentelystä. Päädyimme kuitenkin tarkastelemaan aihetta ainoastaan työntekijöiden näkökulmasta, jotta aineisto pysyi helpommin hallittavissa.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Oletuksenamme oli opinnäytetyön alkuvaiheessa, että jatkotyöskentelyä Kuuselan päivä kuntoutusyksiköissä toteutetaan Pihlajan perhekuntoutusprojektissa kehitetyn mallin mukaisesti. Tuloksistamme kuitenkin ilmeni, että Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa toteutetaan jatkotyöskentelyä hyvin moninaisesti ja erilaisin keinoin. Karkeasti voidaan todeta jatkotyöskentelyn elävän eri yksiköissä omaa elämäänsä ja työntekijät eivät ole aina edes tietoisia kuinka muissa yksiköissä jatkotyöskentelyä toteutetaan.

Työntekijöiden mukaan perheet usein kokevat, että kuntoutusjakso loppuu ”kuin seinään”. Tuloksiamme mukaan jatkotyöskentely helpottaakin perheiden irtautumista kuntoutusjaksolta. Tällaista intervalli-ajattelua esiintyy myös yleisesti muualla kuntoutusta järjestävissä piireissä. Esimerkiksi Lasten perhekuntoutuksen kehittämishankkeessa (Kela 2009, 17) korostuu jatkotyöskentelyn tarpeellisuus. Siinä jatkotyöskentelyn aikana keskustellaan kuntoutuksesta, perheen tilanteesta kuntoutusprosessin jälkeen ja sen vaikutuksista lapsen ja koko perheen arkielämään.

Puustinen ja Pösö (2010, 28) puheenvuorossaan korostavat lasten ja perheiden erilaisuutta sekä heidän erilaisia tarpeitansa ja näiden huomioonottamista lastensuojelun työssä. Työntekijöiden näkemykset kohtasivat tulostemme mukaan Puustisen ja Pösön ajatusmaailman. Kuuselan jatkotyöskentelyn aikana perhe huomioidaan perhekeskeisesti. Jatkotyöskentelylle ei haluta asettaa tiukkoja, kaikkia sitovia tavoitteita, vaan ne luodaan yksilöllisesti ja joustavasti perheen tarpeista käsin. Niin ikään tutkimustuloksistamme selvisi, että työmenetelmien valintaan vaikuttaa perheiden omat tarpeet sekä lasten ikä. Pääasiassa jatkotyöskentelyssä käytettävät menetelmät ovat samoja kuin varsinaisella kuntoutusjaksollakin, pääpaino on keskustelussa ja toiminnallisissa menetelmissä.

Tuloksista ilmeni, että jatkotyöskentelystä on selkeästi hyötyä perheille ja se koetaan pääsääntöisesti tarpeellisena. Vanhemmat sekä lapset hyötyvät jatkotyöskentelystä monin eri tavoin. Lapselle on ennen kaikkea tärkeää tulla jälleen kohdatuksi. Yhdessä olo vanhemman kanssa on lapselle mielekästä ja yhdessä tekeminen

kuten retket sekä askartelu ovat lapselle elämyksiä. Jatkotyöskentely kannattelee perheitä selviämään arjessa sekä vahvistaa heidän sosiaalisia suhteita. Jatkotyöskentelystä saatu vertaistuki koetaan myös arvokkaaksi. Tämä tulos tukee Linnakankaan ja Lehtorannan (2009, 44) tutkimuksen tuloksia, jossa vertaistuen todetaan olevan merkittävä seikka perhekuntoutuksessa. Linnakangas ja Lehtoranta toteavat, että vertaistuki auttaa vanhempia saamaan uusia näkökulmia ongelmiinsa. Lisäksi vanhemmat pitävät merkityksellisenä asiana sitä, että saavat ulkopuolista tukea vanhemmuuteensa. Puustinen ja Pösö (2010, 29) näkevät myös perheiden välille syntyneet vertaissuhteet tärkeinä ja he toivovat, että tällaisten tukevien vertaissuhteiden parissa työskentely kuuluisi aiempaa enemmän lastensuojeluavohuollon toimintaan.

Tuloksienne mukaan toiminnalliset menetelmät koettiin hyvänä keinona vahvistaa sosiaalisia suhteita ja sitä kautta vertaistukea. Tähän samaan ovat päätyneet myös Pölkki ja Raitanen (2007, 59) pohtiessaan toiminnallisten menetelmien merkitystä vertaistukiryhmissä. Yleensä vertaisryhmissä käsitellään tunteita ja ihmisten on helpompi toiminnalla ilmaista itseään ja saada näin vertaistukea. Myös Linnakangas ja Lehtoranta (2009, 44) tuovat esiin toiminnallisten menetelmien tärkeyden. Yhteinen toiminta edesauttaa erilaisten ongelmien ratkomista ja niistä selviämisen harjoittelua

Sillä onko asiakas avohuollon tukitoimenpiteellä sijoitettuna tai ehkäisevänä palvelujen piirissä, ei koettu olevan kovinkaan suurta eroa jatkotyöskentelyn tarpeellisuudelle. Työntekijöiden lyhyen kokemuksen perusteella ehkäisevällä päätöksellä perhekuntoutukseen tulevat perheet harvemmin palaavat palvelun piiriin takaisin. Näin ollen voisi päätellä, että apu on ollut oikea-aikaista ja riittävän tehokasta heidän kohdallaan.

Pääsääntöisesti myös työntekijät kokivat jatkotyöskentelyn mielekkäänä. Jatkotyöskentely koettiin mukavana vaihteluna normaaliin perhekuntoutustyöhön, joka on yleensä hyvin intensiivistä ja raskasta. Lisäksi jatkotyöskentely nähtiin hyvänä oman työn arvioinnin keinona. Toisaalta työntekijöitä mietitytti oma jaksaminen työssä, koska jatkotyöskentelyn aikana työntekijällä oli yleensä myös kaksi muuta perhettä työn kohteena. Tulosten mukaan työntekijät halusivat kuitenkin itse ohja-

ta jatkotyöskentelyä. He näkivät tämän perheiden kannalta parhaana ratkaisuna. Näin pystyttäisiin turvaamaan jatkuvuuden ja pysyvyyden tunnetta. Pysyvyyden ja jatkuvuuden tunnetta tähdentävät myös Puustinen ja Pösö (2010, 17). Heidän mielestä työntekijöiden jatkuva vaihtuminen tuo työhön katkoksisuutta ja tiedon siirtäminen sekä kerääminen vievät aikaa varsinaiselta asiakastyöltä.

Moniammatillisuus jatkotyöskentelyssä nähtiin tulosten mukaan voimavarana, jota tarvittaessa voisi hyödyntää. Jatkotyöskentelyssä erityistyöntekijöiden kuten sairaanhoitajan ja toimintaterapeutin tarjoamat palvelut eivät kuitenkaan enää ole välttämättömiä, sillä perheiden varsinaiset ongelmat pyritään ratkomaan jo itse kuntoutusjaksolla. Mutta jos perheille on syntynyt varsinaisen kuntoutusjakson jälkeen odottamattomia kriisitilanteita, on näihin syytä paneutua jatkotyöskentelyn aikana erityistyöntekijöiden turvin.

Tuloksista nousi ilmi, että suurimmat kehittämistarpeet jatkotyöskentelyssä on toiminnan kehittämisessä sekä yhteistyön kehittämisessä, jotta yhteinen linja jatkotyöskentelylle löytyisi. Myös Hurtig (2003, 186) väitöskirjassaan näkee lastensuojelutyössä sisältöjen, tavoitteiden ja keskinäisten odotusten sekä vastuiden selkiyttämisen välttämättömänä, jotta laadukas ja tavoitteellinen lastensuojelutyö onnistuisi. Ennen kaikkea tutkimuksemme tulosten mukaan työntekijät kaipasivat lähettävän tahon tukea jatkotyöskentelylle. Tällä hetkellä työntekijöillä oli tunne, että mielenkiinto jatkotyöskentelyä kohtaan puuttui lähettävän tahon suunnalta kokonaan. Työntekijät tiedostivat sosiaalityöntekijöiden kiireellisyyden, mutta eivät haluaisi nähdä tätä toiminnan laatua heikentävänä seikkana. Sosiaalityöntekijöiden kiireellisyyteen liittyvän problematiikan tuovat esiin myös Puustinen ja Pösö (2010, 28). He näkevät ensiarvoisen tärkeänä sen, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä olisi mahdollisuus ajankäytännöllisesti kantaa lapselta vastuuta. Myös yhteistyön kehittämistä muiden jatkotukia järjestävien tahojen kanssa nähtiin tärkeänä. Tämä lähinnä siksi, että välttyttäisiin antamaan samanlaisia tukia päällekkäin.

Tulosten mukaan myös jatkotyöskentelyn suunnan valintaan kaivataan yhteistä näkemystä sekä vuoropuhelua lähettävän tahon kanssa. Niin ikään jatkotyöskentelyn kesto sekä merkittävyys mietityttivät työntekijöitä. Onko jatkotyöskentely

kevyt interventio, joka on kivaa ja kepeää esimerkiksi perheen yhteen kokoontumista retken muodossa, vai osa strukturoidumpaa kuntoutusta. Oli suunta kumpi tahansa, jatkotyöskentelylle pitäisi olla selkeä paikka rakenteissa ja sen täytyisi olla prosesseihin auki kirjoitettua suunnitelmallista toimintaa. Näin se ohjaisi työntekijöitä ja palvelisi perheitä paremmin. Näitä samoja syitä painottaa Saarijärvi (2009), pohtiessaan prosessien auki kirjoittamista. Jatkotyöskentelyn auki kirjoittaminen helpottaisi tarvittaessa myös tiedon siirrettävyyttä muihin perhekuntoutusta tarjoaviin laitoksiin. Suunnitelmallista toimintaa sekä yhteistyötä viranomaisten kesken painottaa myös uusi lastensuojelulaki (Lastensuojelulaki 417/2007).

11 POHDINTA

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kartoittaa Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa toteutettavaa kuntoutuksen jatkotyöskentelyä, sen tarpeellisuutta ja toiminnan kehittämistä. Lisäksi tavoitteena oli järjestää Kuuselan eri osastojen työntekijöille tilaisuus, jossa he pystyivät vaihtamaan ajatuksia perhekuntoutuksen jatkotyöskentelystä ja saada tietoa, millaisia erilaisia jatkotyöskentelyn tapoja toisissa päiväkuntoutusyksiköissä oli.

Valitsimme aiheemme lähestymistavaksemme työntekijöiden näkökulman, koska kyseessä oli työmenetelmän kehittäminen. Näimme työntekijät parhaina asiantuntijoina omaa työtänsä kehittämään. Aiheen lähestyminen työntekijän näkökulmasta ei välttämättä ole lastensuojelun ajan hengen mukaista. Esim. Aula (2008, 7) lausunnossaan tähdentää, että lastensuojelutyön arviointia tulisi tehdä asiakasryhmien näkökulmasta, jotta asiakaslähtöisyyden tavoitteet ja tarkoitus toteutuisivat. Asiakaslähtöisyys ei työssämme silti kokonaan unohtunut, sillä työntekijät tuottivat runsaasti tietoa myös siitä, kuinka asiakkaat, tässä tapauksessa perheet, ovat kokeneet jatkotyöskentelyn. Jotta perheiden oma ääni saataisiin paremmin kuuluiin, mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi se, kuinka perheet kokevat jatkotyöskentelyn ja sen tarpeellisuuden. Jatkotutkimuksena olisi myös kiinnostavaa tarkastella, minkälaiseksi jatkotyöskentely kehittämistyön jälkeen on muotoutunut. Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa.

Aineiston hankinnassa focus group –ryhmäkeskustelumenetelmä toimi mielestämme hyvin, vaikka menetelmä ei ollut meille eikä Kuuselan työntekijöille entuudesta tuttu. Työntekijöiden kesken syntyi monipuolista ja vuorovaikutteista keskustelua. Lisäksi focus group mielestämme toimi erinomaisesti työn kehittämisen näkökulmasta käsin katsottuna. Työntekijät pääsivät refleктоimaan ja arvioimaan tekemäänsä työtään. Arvostamme myös, että saimme ryhmään moniammatillista näkemystä, sillä ohjaajien lisäksi ryhmäkeskusteluun osallistuivat Kuuselan perhekuntoutuskeskuksen psykiatrinen sairaanhoitaja, toimintaterapeutti ja vastaava ohjaaja.

Myös työntekijät näkivät focus groupin hyvänä tiedon hankintamenetelmänä. Kiihosta sai menetelmän vapaamuotoisuus, vaikka taustalla oli hyvin suunniteltu keskustelurunko. Keskustelurunko helpotti niin työntekijöitä kuin vetäjääkin pysymään aiheessa. Työntekijät olivat tyytyväisiä, että heille järjestettiin aika ja paikka kokoontua yhteen pohtimaan jatkotyöskentelyä. Työntekijät näkivät, että ilman tällaista järjestettyä tilaisuutta työskentelyä ja sen kehittämiskohteita ei tulisi mietittyä näin perusteellisesti.

Teorian löytyminen näin yksittäiseen aiheeseen oli haasteellista. Heino ja Johnson (2010,269) toteavat, että lastensuojelun tutkimukset ovat yleensä tiettyyn laitokseen sijoittuvia, jolloin on vaikeaa löytää tietoa yleisesti. Kuten jo johdannossa totesimme, myös perhekuntoutusta on tutkittu vähän (Linnakangas ym. 2010, 19). Näin ollen keskityimme teoria osuudessa melko tiiviisti Kuuselan perhekuntoutuskeskukseen ja näimme jatkotyöskentelyn ennen kaikkea Kuuselan omana, spesifinä työmenetelmänä. Aikaisempien tutkimuksien vähäisyydestä huolimatta, saimme mielestämme hyvin peilattua saamiamme tutkimustuloksia alan asiantuntijoiden mielipiteisiin ja näkemyksiin.

Työläintä opinnäytetyöprosessiamme oli kuitenkin aineiston hankinta ja analysointi. Ryhmäkeskustelun vetäminen oli haastavaa, vaikka tehtävässä auttoi se, että moderaattorina oli runsaasti kokemusta keskustelujen vetämisestä. Myös toimivan keskustelurungon tekeminen oli raskasta. Aineiston litterointia vaikeutti se, että työntekijät nauroivat paljon ja puhuivat päällekkäin. Myös Suoranta ja Eskola (1998, 99) päätyivät samankaltaisiin päätelmiin pohtiessaan litteroimisen ongelmallisuutta tilanteissa, joissa on useampi ihminen samanaikaisesti paikalla.

Aineiston analysointia puolestaan vaikeutti se, että ryhmäkeskustelujen välissä oli kaksi kuukautta. Halusimme kuitenkin analysoida litteroidut aineistot yhtenäisenä materiaalina, joten emme aloittaneet aineiston analysointia ennen kuin kaikki materiaali oli kasassa. Analysoitavaa aineistoa tuli runsaasti ja olimme tyytyväisiä, että rajasimme aiheemme koskemaan vain työntekijöitä ja jätimme asiakasnäkökulman kokonaan pois. Materiaalin paljoudesta johtuen oli haasteellista löytää tutkimustehtävienne kannalta olennainen tieto. Keskustelutilaisuuden olisi nauhoituksen sijaan voinut kuvata videolle, jolloin myös työntekijöiden elekieli olisi

tullut näkyväksi. Monet kommunikoivat keskustelujen aikana ilmein ja elein. Nauhalle ei myöskään välity huumori ja ironia, joita keskustelujen aikana esiintyi paljon. Videokuvausta pidetäänkin hyvänä vaihtoehtona nauhoituksen sijaan, mutta samalla se voi lisätä osallistujien jännitystä (Suoranta & Eskola 1998, 99). Tästä syystä päädyimme pelkästään nauhoittamaan tilaisuudet ja ratkaisumme osoitettiin oikeaksi, sillä työntekijät vierastivat aluksi pelkkää nauhuriakin.

Opinnäytetyöprosessimme kesti kaiken kaikkiaan vuoden ja lähtösuunnitelmat olivat ihan erilaiset, kuin mihin työmme lopulta päättyi. Hirsjärvi ym. (2009, 164) toteavat, että laadullinen tutkimus on joustavaa ja suunnitelmia muutetaan olosuhteiden mukaisesti. Tämän saimme kokea opinnäytetyöprosessimme edetessä monesti. Tutkimuksemme aihe ja toteuttamistavat sekä aikataulu vaihtuivat prosessin edetessä useaan kertaan osittain meistä riippumattomista syistä. Jatkuva muutos kasvatti meissä tutkijoina epävarmuuden sietokykyä. Säännöllisesti pidetty oppimispäiväkirja helpotti näkemään kokonaiskuvaa prosessista.

Kaiken kaikkiaan voimme olla tyytyväisiä tutkimukseemme. Työmme tarkoituksena ei ollut pyrkiä yleistettävyyteen vaan kartoittaa Kuuselan perhekuntoutuksen jatkotyöskentelyä. Pääsimme mielestämme tavoitteeseemme, eli saimme tutkittua millaista jatkotyöskentelyä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa on sekä saimme tuotua ilmi kehittämistarpeita. Pystyimme tuomaan aineistosta esiin myös konkreettisia tulevaisuuden näkymiä. Työntekijöiden antaman positiivisen palautteen mukaan myös toinen tavoitteemme toteutui. Saimme järjestettyä tilaisuuden, jossa työntekijät pääsivät vaihtamaan ajatuksiaan jatkotyöskentelystä. Kaikista tärkeimpänä pidämme kuitenkin sitä, että Kuuselan perhekuntoutuskeskus pystyy hyödyntämään opinnäytetyötämme kehittäessään jatkotyöskentelyään.

LÄHTEET

- Aula, M-K. 2008. Mieli 2009-työryhmälle. Lausunto [viitattu 11.9.2011]. Saatavissa:
http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=97173&name=DLE-8313.pdf
- Ahlroth, E. & Kurganova, G. 2007. Lastensuojelun työmenetelmiä. Euroopan unionin Tacis-ohjelma 2005/100-745. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, lapsiperheiden palvelut.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999.
- Grönroos, O. 2011. Johtaja. Oulunkylän perhetukikeskus. Henkilökohtainen tiedonanto 31.10.2011.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Helsinki: Stakes.
- Heino, T. 2011. Tutkimuskumppanuus sijaishuollon uudistajana. Luento. Vaasan lastensuojelun sijaishuollonpäivillä 6.10.2011.
- Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Helsinki: Stakes.
- Heino, T. & Johnson, M. 2010. Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, sivut 266–290.
- Helsingin ja Vantaan kaupungit. 2010. Helsinki-Vantaan selvitys: Sosiaali- ja terveystalot. Väliraportti [viitattu 19.10.2011]. Saatavissa:

http://www.hel2.fi/Helsinginseutu/seutuselvitykset/HeVa-selvitys/HeVa_170510/valiraportti_tr2.pdf

Hilamo, H. 2011. Liiallista huolta vai todellista hätää? Lasten sijoittamisen yleistyksen taustatekijät. Luento Vaasan lastensuojelun sijaishuollonpäivillä 6.10.2011.

Hilliaho, A. 2011. Sosiaalityöntekijä. Keski-Suomen ensi- ja turvakoti. Henkilökohtainen tiedonanto 7.10.2011.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Hurtig, J. 2010. Lasten suojelua ja perheen kuntoutusta – lastensuojelullisen kuntoutuksen tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Porvoo: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 237–249.

Isoherranen, K., Nurminen, R., Rekola, L. 2008. Enemmän yhdessä - moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.

Kansaneläkelaitos. 2009. Lasten perhekuntoutuksen kehittämishanke (LAKUhanke) vuosina 2010-2015/2018. Hankesuunnitelma [viitattu 25.9.2011]. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Saatavissa:

<http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/%28WWWAllDocsById%29/E1207D9996>

1AE6EDC22575D2002D8213/\$file/Liite%201%20hankesuunnitelma.pdf

Kansaneläkelaitos. 2011. Kuntoutuksen kehittämistoiminta [viitattu 21.10.2011].
Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Saatavissa:

<http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/040608152759SV?OpenDocument>

Kitzinger, J. 1995. Introducing focus groups. *BMJ* 311, 299–302.

Kitzinger, J. & Barbour, R. 1999. *Developing focus group research: politics, theory and practice*. Thousand Oaks, London and New Delhi: Sage Publications.

Kiviniemi, L. 2008. *Psykiatrisessa hoidossa olleen nuoren aikuisen kokemuksia elämästään ja elämää eteenpäin vievistä asioista*. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Krueger, R.A. 1998. *Moderating focus group*. Thousand Oaks, London and New Delhi: Sage Publications.

Krueger, R.A & Casey, M.A. 2009. *Focus Groups. A Practical Guide for Applied Research*. Thousand Oaks, London and New Delhi: Sage Publications.

Kumpulainen, A. 2006. *Kuuden suurimman kaupungin lasten sijaishuollon ja palvelujen kustannusten vertailu 2005. Lastensuojelun kuusikkotyöryhmä*. Helsinki: Kuusikko työryhmän julkaisuja.

Kumpulainen, A. & Valkonen, R. 2005. *Perhekuntoutus Kuusikon kunnissa 2004. Lasten sijaishuollon työryhmän asettaman pienryhmän selvitys*. Helsinki: Edita.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2010. *Lastensuojelu 2009. Tilastoraportti*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2011. *Lastensuojelu 2010. Tilastoraportti*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kuuselan perhekuntoutuskeskus. 2010. Organisaatiokaavio. Moniste.

Kuuselan perhekuntoutuskeskus. 2011. Vantaan kaupunki: Sosiaali- ja terveystoimi. Esite.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Laine, S., Heino, L. & Pärnä, K. 2010. Perhekuntoutuksen moniammatillisen käytännöt. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Porvoo: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 137–165.

Lastensuojelun käsikirja. 2008a. Koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon. Sosiaaliportti.fi [viitattu 19.10.2011]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perheensijoitus/>

Lastensuojelun käsikirja. 2008b. Vertaisryhmätoiminta. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Sosiaaliportti.fi [viitattu 12.8.2011]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/vertaisryhmatoiminta/>

Lastensuojelun käsikirja. 2009. Muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Sosiaaliportti.fi [viitattu 1.10.2011]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/muitapalveluja/>

Lastensuojelulaki 2007/417.

Levamo, P. 2007. Omaa elämää etsimässä. Teoksessa Heikkinen, A., Levamo, P., Parviainen, M. & Savolainen, A. Näe minut -kuule minua kokemuksia ryhmistä. Helsinki: Heikki Waris instituutti, 69–158.

Lindqvist, M. 2009. Päihdeongelmaisten raskaana olevien naisten ja perheiden

palvelut. Vantaa: Sosiaali- ja terveystoimi.

Linnakangas, R. & Lehtoranta, P. 2009. Lapset ja nuoret kuntoutuksessa. Kelan psykiatrisen perhekuntoutuksen kehittämishankkeen arvioinnin osaraportti. 69/2009 Sosiaali- ja terveysturvan selosteita. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Linnakangas, R., Lehtoranta, P., Järvikoski, A. & Sikkanen, A. 2010. Perhekuntoutus puntarissa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 109. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Majapuro, T. 2011. Johtaja. Tuomarilan perhetukikeskus. Henkilökohtainen tiedonanto 7.10.2011.

Mikkonen, I. 2009. Sairastuneen vertaistuki. Kuopio: Kuopion Yliopisto Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Morgan, D.L. 1998. Planning focus groups. Thousand oaks, London and New Delhi: Sage Publications.

Mäkinen, E., Niinistö, L., Salminen, P. & Karjalainen, P. 1997. Kotihoito. Helsinki: WSOY.

Nousiainen, K. 2006. Miksi kehittämistyön tulokset eivät juurru käytäntöön? Sosiaaliturva 3/2006, 14–15.

Paasivirta, A., Vuori, A. & Kröger, A. 2008. Ryhmämuotoinen asiakastyö lastensuojelussa. Lastensuojelun hyvät käytännöt Vantaalla 2008. Raportti.

Parviainen, M. 2007. Luovasti siltaa sisimpään. Kokemuksiani lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminnasta ja luovien ilmaisumenetelmien käytöstä lasten ja nuorten ryhmissä. Teoksessa Heikkinen, A., Levamo, P., Parviainen, M. & Savolainen, A. Näe minut -kuule minua kokemuksia ryhmistä. Helsinki: Heikki Waris instituutti, 189–221.

Piekkala, R. 2011. Vastaava ohjaaja. Kuuselan perhekuntoutuskeskus. Henkilökohtainen tiedonanto 27.4.2011.

Puustinen-Korhonen, A. 2005. Katsaus perhekuntoutuksen tarpeeseen ja toteutuneeseen perhekuntoutukseen Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa 2001–2004. Vantaa: Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimi.

Puustinen-Korhonen, A. 2009. Kuuselan perhekuntoutuksen asiakkuudessa olleet perheet vuonna 2009. Julkaisematon raportti.

Puustinen-Korhonen, A. 2009. Psykkisesti sairastuneen lapset otettava paremmin huomioon. Helsingin sanomat 14.4.2009.

Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuorolastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Lastensuojelun keskusliitto, Suomen kuntaliitto.

Pärnä, K. 2010. Perhekuntoutuksen arviointi ja tuloksellisuus. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet pehekuntoutuksessa. Porvoo: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 251–273.

Pölkki, P. & Raitanen, T. (toim.) Vertaisryhmät lastensuojelun asiakkaiden voimavarana. Laastensuojelun kehittäminen Pohjois-Savossa –hankkeen julkaisuja 3. Kuopio: Minna Canth –instituutti ja Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos.

Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta.

Rantala, T. 2006. Etnografisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky, 215–284.

Riihimäki, K. 2010. Lastensuojelussa tarvitaan myös aikuispsykiatriaa. Helsingin sanomat 20.9.2010.

Saarijärvi, A. 2009. Kokemuksia sosiaalialan kehittämisestä. Julkaisematon raportti

Saurama, E. & Tähtinen, R. 2007. Kun arki on käynyt ylivoimaiseksi. Arviointia Pihlajan perhekuntoutusprojektista. Vantaa: Vantaan kaupunki, sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala.

Seppänen-Järvelä, R. 2004. Projekti kehittämisen kehto vai musta-aukko. Yhteiskuntapolitiikka 69:3, 251–259.

Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämissuhteissa. Opas käytäntöihin. Helsinki: Stakes.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Hyvinvointi 2015 –ohjelma.

Sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2007:3 [viitattu 10.9.2011]. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3640.pdf&title=Hyvinvointi_2015__ohjelma__Sosiaalialan_pitkan_aikavalin_tavoitteita_fi.pdf

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

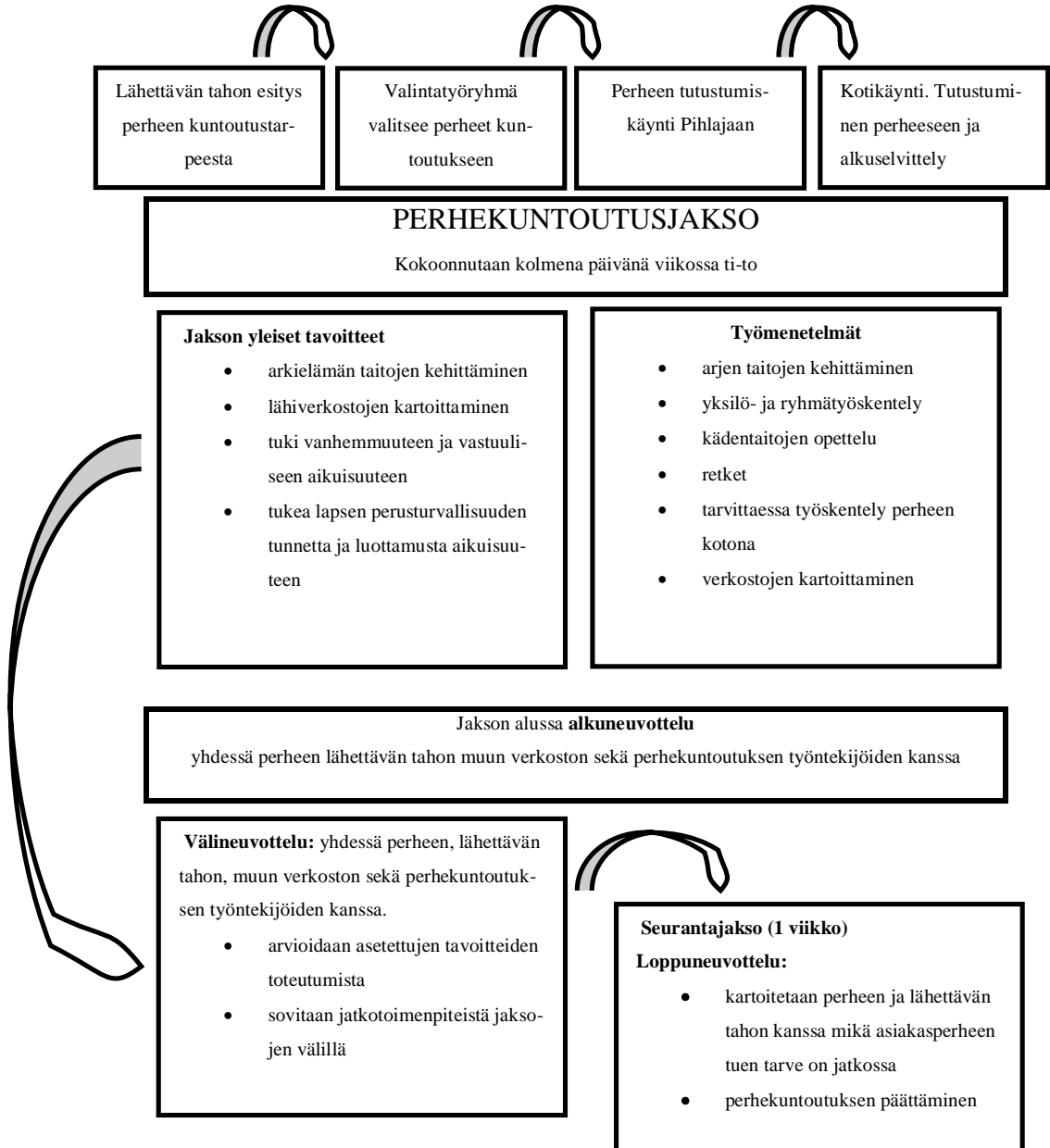
Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennak-

koarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelut –millainen metodi? teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiitula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 223–241.

LIITTEET

LIITE 1: Pihlajan perhekuntoutus prosessi (Saurama & Tähtinen 2007, 5)

LIITE 2: Focus group -ryhmäkeskustelun runko

Menneisyys ja tämän hetkinen tilanne

- Millaista jatkotyöskentelyä Kuuselan perhekuntoutuskeskuksessa on järjestetty? Millaista on parhaillaan menossa?
- Minkälaisia työmenetelmiä jatkotyöskentelyn toiminnassa käytetään?
- Miten asiakkaat ovat osallistuneet jatkotyöskentelyyn ja miten ohjautuvat? Kuinka asiakkaat ovat hyötäneet jatkotyöskentelystä?
- Millaista palautetta asiakkaat ovat antaneet?

Tavoitteet, kehittäminen ja arviointi

- Millaisia tavoitteita jatkotyöskentelyllä on ollut? Ja onko tavoitteisiin päästy? Ovatko käytetyt työmenetelmät palvelleet tarkoitusta?
- Miten jatkotyöskentelyn toimintaa arvioidaan? Miten sitä tulisi arvioida?
- Miten jatkotyöskentely on kehittynyt? Mitä hyvää jatkotyöskentelyssä on ollut tähän mennessä?
- Millaisia kehittämistarpeita jatkotyöskentelyn toiminnassa on?

Tulevaisuus

- Millaista jatkotyöskentelyä Kuuselassa tulevaisuudessa olisi? ja ketkä sitä vetäisivät?
- Kenelle tulevaisuudessa jatkotyöskentely suunnataan?
- Miten perhekuntoutuksen ideologiaan ylipäättänsä istuu jatkotyöskentelyn järjestäminen?

Loppukommentit

- Millaisia ajatuksia keskustelu herätti? Oliko käyty keskustelu tarpeellinen kehittämistyön jatkon kannalta?

LIITE 3: Esimerkki sisällönanalyysistä

pelkistetty ilmaus	alaluokka	yläluokka	päälouokka
<p>aina ei näe arjen muutosta kotona</p> <p>asiakas kertoo kuinka on onnistunut arjessa</p> <p>asiakas haluaa jakaa arjen</p> <p>on kiva kertoa kuinka on selvinnyt elämässään eteenpäin</p> <p>asiakas kertoo, että tämä on paremmin nyt</p> <p>vanhemmat kohtaavat muita</p> <p>on mukava nähdä jaksolla tavattuja ihmisiä</p> <p>jälleennäkemisen ilo</p> <p>saa tukea toisilta</p>	<p>arjen sujuminen</p> <p>sosiaaliset suhteet</p>	<p>vanhemman näkökulma</p>	<p>Jatkotyöskentelyn tarpeellisuus</p>
<p>kaikki ovat keskittyneet lapseen</p> <p>lasta kuunnellaan</p> <p>lapsi kokee itsensä tärkeäksi</p> <p>lapsi tulee kuulluksi</p> <p>lapsi nauttii toiminnasta</p> <p>retkeily on aina kivaa</p> <p>tutut lelut ovat tärkeitä</p> <p>lapsi tulee tapaamaan toisia</p> <p>kiva nähdä kavereita</p>	<p>kohdatuksi tuleminen</p> <p>elämyksen saaminen</p> <p>sosiaaliset suhteet</p>	<p>lapsen näkökulma</p>	<p>Jatkotyöskentelyn tarpeellisuus</p>

